

V Bruseli 23. septembra 2026
(OR. en)

13300/26

COPEN 337
JAI 1163
FREMP 291

SPRIEVODNÁ POZNÁMKA

Od:	Martine DEPREZOVÁ, riaditeľka, v zastúpení generálnej tajomníčky Európskej komisie
Dátum doručenia:	23. septembra 2026
Komu:	Thérèse BLANCHETOVÁ, generálna tajomníčka Rady Európskej únie
Č. dok. Kom.:	COM(2026) 497 final
Predmet:	SPRÁVA KOMISIE EURÓPSKEMU PARLAMENTU A RADE o vykonávaní odporúčania Komisie (EÚ) 2023/681 z 8. decembra 2022 o procesných právach podozrivých a obvinených osôb, na ktoré sa vzťahuje väzba, a o materiálnych podmienkach obmedzenia osobnej slobody

Delegáciám v prílohe zasielame dokument COM(2026) 497 final.

Príloha: COM(2026) 497 final

EURÓPSKA
KOMISIA

V Bruseli 23. 9. 2026
COM(2026) 497 final

SPRÁVA KOMISIE EURÓPSKEMU PARLAMENTU A RADE

o vykonávaní odporúčania Komisie (EÚ) 2023/681 z 8. decembra 2022 o procesných právach podozrivých a obvinených osôb, na ktoré sa vzťahuje väzba, a o materiálnych podmienkach obmedzenia osobnej slobody

Úvod

Komisia 8. decembra 2022 prijala odporúčanie Komisie (EÚ) 2023/681 o procesných právach podozrivých a obvinených osôb, na ktoré sa vzťahuje väzba, a o materiálnych podmienkach obmedzenia osobnej slobody ⁽¹⁾ (ďalej len „odporúčanie o obmedzení osobnej slobody“). Odporúčanie o obmedzení osobnej slobody predstavuje prvý akt EÚ, ktorý obsahuje normy týkajúce sa väzby a materiálnych podmienok obmedzenia osobnej slobody.

V bode 87 odporúčania o obmedzení osobnej slobody sa uvádza, že členské štáty by mali oznámiť Komisii opatrenia, ktoré prijali v nadväznosti na toto odporúčanie, do 18 mesiacov od jeho prijatia. Na základe týchto informácií by Komisia mala monitorovať a posudzovať opatrenia prijaté členskými štátmi a predložiť správu Európskemu parlamentu a Rade do 24 mesiacov od prijatia odporúčania.

V odporúčaní o obmedzení osobnej slobody sa zdôrazňuje, že väzba musí zostať krajným opatrením, ktoré sa uplatňuje len vtedy, ak je to vyslovene nevyhnutné a ak nie je k dispozícii žiadna vhodná alternatíva. Zároveň musia podmienky obmedzenia osobnej slobody spĺňať minimálne normy na ochranu ľudskej dôstojnosti a zabezpečenie dodržiavania povinností v oblasti základných práv. Tieto zásady sú nevyhnutné nielen same osebe, ale tvoria aj základ vzájomnej dôvery, ktorá je nevyhnutná pre bezproblémovú justičnú spoluprácu v rámci EÚ.

Z judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva vyplýva, že väzba sa musí považovať za výnimočné opatrenie a že by sa mali v čo najväčšej miere využívať opatrenia neväzobného dohľadu v predsúdnom konaní. Príliš dlhá väzba poškodzuje dotknutú osobu a opakované prípady príliš dlhej väzby v konkrétnom členskom štáte môžu narušiť vzájomnú dôveru.

Rámcové rozhodnutie 2009/829/SVV o európskom príkaze na dohľad má potenciál obmedziť vyšetrovaciu väzbu v EÚ, ale členské štáty ho ešte stále uplatňujú len vo veľmi limitovanej miere.

Okrem toho, ak materiálne podmienky obmedzenia osobnej slobody nedosahujú dohodnuté normy, dôsledky sa prejavujú nad rámec konkrétneho prípadu. Nevhodné ubytovanie, preplnenosť, nedostatočný prístup k zdravotnej starostlivosti a nedostatočné záruky pre zraniteľné skupiny vyvolávajú vážne obavy z hľadiska Charty základných práv a Európskeho dohovoru o ľudských právach.

Tieto nedostatky priamo ovplyvňujú fungovanie európskeho zatykača, keďže vykonávajúce súdne orgány musia odmietnuť odovzdať vyžiadanú osobu, ak jej hrozí skutočné riziko neľudského alebo ponižujúceho zaobchádzania. Súdny v posledných rokoch čoraz dôkladnejšie skúmajú podmienky obmedzenia osobnej slobody vo vydávajúcom členskom štáte, čo vedie k oneskoreniam, dodatočným dôkazným požiadavkám a v niektorých prípadoch k odmietnutiu vykonania európskych zatykačov.

Z dostupných štatistík o európskom zatykači ⁽²⁾ vyplýva, že od roku 2016 členské štáty odmietli alebo odložili výkon z dôvodov, ktoré súvisia so skutočným rizikom porušenia základných práv a s neprimeranými materiálnymi podmienkami obmedzenia osobnej slobody, v takmer 586 prípadoch.

⁽¹⁾ Odporúčanie Komisie (EÚ) 2023/681 z 8. decembra 2022 o procesných právach podozrivých a obvinených osôb, na ktoré sa vzťahuje väzba, a o materiálnych podmienkach obmedzenia osobnej slobody, C/2022/8987 (Ú. v. EÚ L 86, 24.3.2023, s. 44).

⁽²⁾ https://commission.europa.eu/publications/replies-questionnaire-quantitative-information-practical-operation-european-arrest-warrant_en?prefLang=sk.

Uplatňuje sa tiež prax požadovať od žiadajúcich súdnych orgánov záruky.

To je dôkazom kľúčovej úlohy noriem týkajúcich sa väzby pri udržiavaní vzájomnej dôvery ⁽³⁾. Princíp vzájomného uznávania závisí od predpokladu, že všetky členské štáty zabezpečujú rovnocennú a primeranú úroveň ochrany práv. Ak je tento predpoklad oslabený dôkazmi o systémových nedostatkoch v oblasti obmedzenia osobnej slobody, ohrozuje to účinnosť a dôveryhodnosť mechanizmu európskeho zatykača. To oslabuje dôveru medzi súdnymi orgánmi, ovplyvňuje spoluprácu v cezhraničných trestných veciach a spôsobuje súdom dodatočnú záťaž spočívajúcu v posudzovaní dodržiavania predpisov v jednotlivých prípadoch.

V tejto súvislosti stretnutia na fóre na vysokej úrovni o budúcnosti trestnej justície v roku 2025, ktoré sa týkali možných pravidiel EÚ v oblasti väzby a materiálnych podmienok obmedzenia osobnej slobody, viedli k rozdeleniu názorov účastníkov fóra. Jedna skupina zdôrazňovala, že otázky obmedzenia osobnej slobody by sa mali riešiť na vnútroštátnej úrovni, keďže patria do vnútroštátnej procesnej autonómie, zatiaľ čo druhá skupina vyzvala na prijatie opatrení na úrovni EÚ s cieľom vypracovať záväzné normy ochrany. Prvá skupina vyjadrila ochotu prijať ďalšie nelegislatívne opatrenia (soft law), napríklad projektové financovanie, a zdôraznila potrebu zamerať sa na vykonávanie odporúčania o obmedzení osobnej slobody. Druhá skupina poukázala na presvedčivé dôkazy o nedostatkoch v oblasti noriem členských štátov týkajúcich sa obmedzenia osobnej slobody a o nedostatočnosti existujúcich preventívnych mechanizmov na úrovni Rady Európy.

⁽³⁾ Z rozsudkov Súdneho dvora Európskej únie vo veciach Aranyosi a Căldăraru (spojené veci C-404/15 a C-659/15 PPU), ML (C-220/18 PPU), Dorobantu (C-128/18) a Breian (C-318/24) vyplýva, ako môžu materiálne podmienky ovplyvniť vzájomnú dôveru v praxi.

Metodika

V tejto správe o vykonávaní sa skúma, ako sa normy EÚ týkajúce sa procesných práv vo vyšetrovacej väzbe a materiálnych podmienok obmedzenia osobnej slobody uplatňujú v 27 členských štátoch. Cieľom správy je poskytnúť porovnávaci prehľad existujúcich právnych rámcov a postupov so zameraním na kľúčové oblasti konvergenzie a rozdielov, ako aj na nedostatky vo vykonávaní.

Členské štáty oznámili Komisii svoje opatrenia, ktoré prijali v nadväznosti na toto odporúčanie, do 24 mesiacov od jeho prijatia. Na tento účel boli v roku 2024 vypracované dotazníky v spolupráci s väzenským personálom, sudcami a prokurátormi, ako aj so zástupcami Európskeho výboru na zabránenie mučeniu a neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu (ďalej len „CPT“) a Agentúry Európskej únie pre základné práva (ďalej len „FRA“).

Pokiaľ ide o materiálne podmienky obmedzenia osobnej slobody, dotazník sa zameriava najmä na praktické vykonávanie noriem stanovených v odporúčaní o obmedzení osobnej slobody. Informácie o legislatívnom vykonávaní týchto noriem týkajúcich sa materiálnych podmienok obmedzenia osobnej slobody v jednotlivých členských štátoch sú už k dispozícii v databáze agentúry FRA týkajúcej sa podmienok obmedzenia osobnej slobody v trestnom konaní, ktorá bola vytvorená na žiadosť Komisie a je verejne prístupná na adrese <https://fra.europa.eu/en/databases/criminal-detention/>.

Dotazník slúžil aj na získanie informácií o tom, ako členské štáty zaviedli procesné práva vo väzbe a ako väzbu uplatňujú v praxi.

Dotazníky boli predložené prostredníctvom systému EUSurvey 24. júla 2024. Do júna 2025 všetky členské štáty doručili Komisii vyplnené dotazníky.

Hoci sa zúčastnili väzenské správy všetkých členských štátov, nie všetky odpovedali na každú otázku v dotazníku. Navyše medzi informačnými systémami, ktoré podporujú zber údajov, sú veľké rozdiely. Niektoré členské štáty vedú pokročilé centralizované databázy, v ktorých sa sleduje obsadenosť, incidenty, samoväzba, sťažnosti, personálne obsadenie a účasť na programoch. Iné členské štáty využívajú decentralizované alebo manuálne vedenie záznamov, čo obmedzuje schopnosť agregovať údaje alebo sledovať trendy.

Komisia pri posudzovaní týchto informácií zistila, že niektoré členské štáty poskytli neúplné informácie, zatiaľ čo iné poskytli veľmi podrobné údaje. Rozsah a kvalita údajov poskytnutých Komisii sa v jednotlivých členských štátoch značne líšili. Existuje preto riziko vyvodenia skreslených záverov alebo poskytnutia zavádzajúceho prehľadu o situácii v oblasti obmedzenia osobnej slobody v jednotlivých členských štátoch.

Komisia preto najprv uverejní túto správu, v ktorej sa uvádza všeobecný prehľad o situácii v celej EÚ z hľadiska procesných práv vo väzbe a materiálnych podmienok obmedzenia osobnej slobody.

Následne v úzkej spolupráci s Radou Európy v rámci prebiehajúceho spoločného projektu EÚ a Rady Európy ⁽⁴⁾ Komisia vypracuje informačné prehľady o materiálnych podmienkach obmedzenia osobnej slobody v jednotlivých krajinách. Tieto informačné prehľady by mohli slúžiť aj ako prístupný nástroj, ktorý poskytuje jasný prehľad o situácii v oblasti obmedzenia

⁽⁴⁾ <https://www.coe.int/en/web/implementation/european-npm-forum>.

osobnej slobody v každom členskom štáte, a to aj v súvislosti s posúdeniami podľa európskeho zatykača.

Prínosom tejto správy je poskytnutie prehľadu o tom, ako sa odporúčanie o obmedzení osobnej slobody uplatňuje v rámci EÚ. Cieľom analýzy je vyhodnotiť dodržiavanie predpisov v jednotlivých členských štátoch, ako aj identifikovať systémové nedostatky, v prípade ktorých by bola potrebná väčšia konvergencia. V závere tejto správy sa nielen opisujú nedostatky, ale zároveň sa zdôrazňujú príklady osvedčených postupov.

MINIMÁLNE ŠTANDARDY PROCESNÝCH PRÁV PODOZRIVÝCH A OBVINENÝCH OSÔB, NA KTORÉ SA VZŤAHUJE VÄZBA

1. Väzba ako krajné opatrenie a alternatívy k obmedzeniu osobnej slobody

(14) Členské štáty by mali nariadiť väzbu len vtedy, ak je to vyslovene nevyhnutné, a len ako krajné opatrenie, pričom by mali náležite zohľadniť špecifické okolnosti jednotlivých prípadov. Na tento účel by členské štáty mali uplatňovať alternatívne opatrenia, ak je to možné.

(15) Členské štáty by mali prijať prezumpciu v prospech prepustenia na slobodu. Členské štáty by mali vyžadovať, aby príslušné vnútroštátne orgány znášali dôkazné bremeno preukázania nevyhnutnosti nariadenia väzby.

(16) S cieľom zabrániť neprimeranému využívaniu väzby by členské štáty mali sprístupniť čo najširšiu škálu alternatívnych opatrení, ako sú alternatívne opatrenia uvedené v rámcovom rozhodnutí 2009/829/SVV o uplatňovaní zásady vzájomného uznávania na rozhodnutia o opatreniach dohľadu ako alternatíve väzby.

(17) Tieto opatrenia by mohli zahŕňať: a) záväzky dostaviť sa pred justičný orgán podľa potreby, nezasahovať do výkonu spravodlivosti a nezapájať sa do vykonávania istých činností vrátane výkonu povolania alebo istého zamestnania; b) požiadavky ohlasovať sa každý deň alebo pravidelne justičnému orgánu, polícii alebo inému orgánu; c) požiadavky prijať dohľad agentúry určenej justičným orgánom; d) požiadavky podrobiť sa elektronickému monitorovaniu; e) požiadavky zdržiavať sa na určenej adrese, s podmienkami alebo bez nich, pokiaľ ide o počet hodín, ktoré sa tam majú stráviť; f) požiadavky neopúšťať určené miesta alebo oblasti bez povolenia alebo tam nevstupovať bez povolenia; g) požiadavky nestretávať sa s určenými osobami bez povolenia; h) požiadavky odovzdať cestovné pasy alebo iné doklady totožnosti a i) požiadavky poskytnúť alebo zabezpečiť finančné alebo iné formy záruk na výkon väzby.

(18) Ak je ako podmienka prepustenia stanovená finančná záruka, členské štáty by mali navyše vyžadovať, aby bola jej suma bola úmerná prostriedkom podozrivej alebo obvinenej osoby.

Väčšina právnych rámcov povoľuje pozbavenie osobnej slobody pred odsúdením, ak je to nevyhnutné a primerané, a ak obmedzenie osobnej slobody nemožno nahradiť menej rušivým opatrením. V niektorých členských štátoch je táto požiadavka výslovne uvedená v právnych predpisoch; v iných členských štátoch sa vykonáva prostredníctvom judikatúry a ustálenej súdnej praxe. Aj v prípadoch, keď táto zásada nie je výslovne kodifikovaná, súdy posudzujú primeranosť, čím účinne obmedzujú obmedzenie osobnej slobody len na výnimočné prípady. Žiaden členský štát nestanovuje povinnosť automatickej väzby pre žiadnu kategóriu trestných činov ani pre žiadnu skupinu údajných páchatel'ov. V malom počte právnych systémov môžu závažné trestné činy viesť k vzniku vyvrátiteľných domnienok v prospech obmedzenia osobnej slobody, sudcovia však aj naďalej musia uplatňovať individualizované posúdenie založené na zásadách nevyhnutnosti a primeranosti.

Vo všetkých členských štátoch sú za vydávanie ochranných opatrení spojených s obmedzením osobnej slobody zodpovedné justičné orgány, ktoré musia poskytnúť odôvodnené rozhodnutie, v ktorom uvedú, prečo zamýšľané ciele nemožno dosiahnuť alternatívnymi opatreniami.

Všetky členské štáty poskytujú alternatívy k väzbe, hoci ich štruktúra a dostupnosť sa líšia. Bežné opatrenia zahŕňajú povinnosť prihlásiť sa u príslušných orgánov, obmedzenia kontaktu alebo pohybu, požiadavky týkajúce sa miesta pobytu, zákaz cestovania, odovzdanie cestovných dokladov, finančné záruky a rôzne formy elektronického monitorovania alebo prepustenia s ochranným dohľadom. Niektoré systémy ponúkajú otvorený zoznam alternatív, ktoré súdom umožňujú prispôbiť podmienky osobnej situácii obvinenej osoby. Iné systémy majú prísnejšie zoznamy, hoci stále uplatňujú alternatívy v závislosti od jednotlivých prípadoch, najmä ak možno riziko dostatočne zmierniť bez obmedzenia osobnej slobody.

Elektronické monitorovanie je k dispozícii vo väčšine členských štátov, hoci jeho využívanie je naďalej nerovnomerné z dôvodu technických a personálnych obmedzení alebo požiadaviek, ako je napríklad stabilné bývanie. Niektoré štáty využívajú elektronické monitorovanie vo veľkej miere, zatiaľ čo iné ho vyhradili len pre situácie po odsúdení alebo ho uplatňujú len zriedka. Prepustenie na slobodu na základe zloženia peňažnej záruky sa naďalej uplatňuje vo všetkých členských štátoch, ale v rôznych formách. V niektorých členských štátoch slúži peňažná záruka najmä ako záruka, že sa obvinená osoba dostaví pred súd alebo že bude dodržiavať pravidlá upravujúce podmienkové prepustenie, zatiaľ čo v iných členských štátoch predstavuje kľúčový prvok konania o prepustení a je zakotvená v ústavnej ochrane. Rozdiely sa týkajú toho, či súdy musia ponúknuť prepustenie na slobodu na základe zloženia peňažnej záruky z vlastnej iniciatívy, ako súdy posudzujú, či je výška peňažnej záruky primeraná finančným možnostiam podozrivej osoby, a či podozrivá osoba môže peňažnú záruku zaplatiť v splátkach. Mnohé členské štáty využívajú prepustenie na slobodu na základe zloženia peňažnej záruky len zriedka a namiesto toho uprednostňujú povinnosť prihlásiť sa u príslušných orgánov alebo obmedzenie pohybu.

Líšia sa aj mechanizmy dohľadu v prípade alternatívnych opatrení. V mnohých členských štátoch zohráva kľúčovú úlohu probačná služba, keďže zabezpečuje monitorovanie, kontrolu dodržiavania podmienok a vypracúva správy pred vynesením rozsudku, ktoré súdom pomáhajú stanoviť primerané podmienky. V rámci iných systémov sa takéto správy nevyužívajú, a to až na zložité prípady alebo situácie, keď sa zvažuje elektronické monitorovanie. Medzi bežné prekážky, ktoré bránia uplatňovaniu alternatívnych opatrení v predsúdnom konaní, patria nestabilné bývanie, obmedzené sociálne alebo rodinné väzby, nedostatočné zdroje na dohľad a administratívne preťahy spôsobené nedostatkom personálu.

Európsky príkaz na dohľad (rámcové rozhodnutie 2009/829/SVV), určený na zjednodušenie cezhraničného uznávania alternatív k väzbe, sa naďalej využíva málokedy. Hoci takmer všetky členské štáty tento právny predpis transponovali, jeho uplatňovanie v praxi je naďalej obmedzené z dôvodu administratívnej zložitosti, nízkej informovanosti zamestnancov justície a obáv týkajúcim sa jeho vykonateľnosti.

Hoci vo všeobecnosti sa na zraniteľné osoby nevzťahujú osobitné právne režimy, súdy musia pri rozhodovaní o obmedzení osobnej slobody alebo o alternatívnych opatreniach zohľadniť individuálne okolnosti, ako sú zdravotné postihnutie, vek, tehotenstvo, choroba alebo sociálna marginalizácia. Niektoré členské štáty majú výslovné právne ustanovenia, ktorými sa podporuje uplatňovanie opatrení nezahŕňajúcich pozbavenie osobnej slobody v prípade zraniteľných osôb.

Všeobecné trendy

Celkovo sa v členských štátoch objavujú tri všeobecné trendy:

- systémy, ktoré sú kombináciou silných právnych záruk a pravidelného využívania alternatív k väzbe a dobre rozvinutých štruktúr dohľadu,
- systémy s podrobnými právnymi rámcami, ktorých uplatňovanie je však nejednotné v dôsledku obmedzených zdrojov alebo technických prekážok,
- systémy, v ktorých síce existujú alternatívy k väzbe, uplatňujú sa však len zriedkavo, a v ktorých z toho vyplývajúca diskrečná právomoc justičného orgánu často vedie k nadmernému využívaniu väzby.

Väčšina členských štátov má buď v právnych predpisoch, alebo v judikatúre zakotvenú zásadu, že obmedzenie osobnej slobody je krajné opatrenie, a poskytuje alternatívy, ako sú povinnosť prihlásiť sa u príslušných orgánov, prepustenie na slobodu na základe zloženia peňažnej záruky, elektronické monitorovanie alebo obmedzenia pohybu. V praxi sa však miera využívania týchto opatrení v predsúdnom konaní značne líši, pričom v niektorých prípadoch je ich uplatňovanie obmedzené z dôvodu technických prekážok, nedostatku dôvery alebo zdrojov. Využívanie európskeho príkazu na dohľad je tiež stále obmedzené. Niektoré členské štáty naďalej uplatňujú povinnú väzbu v prípade určitých trestných činov, hoci táto prax je ojedinelá.

2. Dôvodné podozrenie a dôvody väzby

(19) Členské štáty by mali nariadiť väzbu len na základe dôvodného podozrenia stanoveného pomocou dôkladného individuálneho posúdenia, že podozrivý spáchal predmetný trestný čin, a mali by obmedziť právne dôvody nariadenia väzby na tieto dôvody: a) riziko úteku; b) riziko recidívy; c) riziko, že podozrivá alebo obvinená osoba zasiahne do výkonu spravodlivosti, alebo d) riziko ohrozenia verejného poriadku.

(20) Členské štáty by mali zabezpečiť, aby sa stanovenie akéhokoľvek rizika zakladalo na individuálnych okolnostiach prípadu, ale aby sa zohľadňovali najmä tieto prvky: a) povaha a závažnosť údajného trestného činu; b) predpokladaný trest, ktorý sa uloží v prípade odsúdenia; c) vek, zdravotný stav, charakter, predchádzajúce odsúdenia a osobná a sociálna situácia podozrivého, a najmä jeho väzby s komunitou, a d) správanie podozrivého, najmä to, ako si splnil všetky prípadné povinnosti uložené v priebehu predchádzajúceho trestného konania. Len samotná skutočnosť, že podozrivý nie je štátnym príslušníkom štátu, v ktorom sa predpokladá, že bol trestný čin spáchaný, alebo naň nemá žiadne iné väzby nepostačuje na vyvodenie záveru, že existuje riziko úteku.

(21) Členské štáty sa vyzývajú, aby nariaďovali väzbu len v prípade trestných činov, ktoré sa trestajú trestom odňatia slobody v trvaní najmenej jeden rok.

Na väzbu sa vo všetkých členských štátoch vyžaduje splnenie dvoch kumulatívnych podmienok, a to dostatočne podložené podozrenie zo spáchania trestného činu a konkrétne zákonné dôvody preukazujúce, že obmedzenie osobnej slobody je nevyhnutné. Hoci sa terminológia v jednotlivých členských štátoch líši – od pojmov ako „odôvodnené podozrenie“ až po „vážne náznaky“ či „dôvodná domnienka“ –, základná dôkazná norma je podobná.

Podozrenie sa teda musí zakladať na objektívnych dôkazoch, ktoré síce presahujú rámec čisto špekulácií, ale nedosahujú úroveň dôkazu potrebnú na odsúdenie.

Dôkazný prah, ktorý musia súdy uplatňovať, sa nachádza medzi jednoduchým podozrením polície a normou uplatniteľnou na súdnom konaní. Justičné orgány sa musia uistiť, že existujú konkrétne a overiteľné náznaky, ktoré spájajú obvinenú osobu s údajnou trestnou činnosťou. Niektoré členské štáty stanovujú pomerne vysoké požiadavky na dôkazy a vyžadujú jasné skutkové okolnosti; iné sa opierajú o vnútroštátne odsúdenia, ktoré sú v súlade s judikatúrou Európskeho súdu pre ľudské práva. V niektorých systémoch nemožno nariadiť väzbu, kým nie je vznesené formálne obvinenie, zatiaľ čo iné systémy povoľujú väzbu na krátky čas v prípadoch, keď sa bezprostredne očakáva formálne potvrdenie podozrenia.

Líšia sa aj minimálne hranice trestov. Niektoré členské štáty obmedzujú väzbu na trestné činy, za ktoré možno uložiť trest presahujúci stanovenú hranicu, zatiaľ čo iné síce nemajú stanovené zákonné minimum, v praxi však dodržiavajú zásady primeranosti.

Uznávané dôvody na obmedzenie osobnej slobody sú vo veľkej miere harmonizované. Všetky systémy umožňujú obmedzenie osobnej slobody na základe rizika úteku, rizika ovplyvňovania vyšetrovania a rizika recidívy. Niektoré členské štáty zohľadňujú aj ohrozenie verejného poriadku alebo bezpečnosti. Súdy posudzujú riziko prostredníctvom holistického posúdenia osobnej situácie obvinenej osoby vrátane miesta pobytu, zamestnania, sociálnych väzieb, štátnej príslušnosti, predchádzajúceho správania a závažnosti trestného činu. Neexistencia trvalého miesta pobytu sa vo všeobecnosti považuje za prítiažujúci faktor, hoci prax členských štátov sa líši v tom, ako sa posudzuje cezhraničné miesto pobytu v rámci EÚ, pričom niektoré členské štáty na základe zásad vzájomnej dôvery uznávajú väzbu v rámci celej EÚ ako faktor zmiernujúci riziko.

Posúdenia rizík sa vykonávajú individuálne v každom jednotlivom prípade. Sudcovia posudzujú závažnosť trestného činu, výšku možného trestu, väzby podozrivej osoby na miestnu komunitu, register trestov podozrivej osoby a jej správanie počas vyšetrovania. Zatiaľ žiadny z členských štátov nevyužíva pri hodnotení rizík automatizované ani algoritmické nástroje; rozhodnutia zostávajú výlučne v kompetencii súdov a sú založené na diskrečnej právomoci.

Na posúdenie nevyhnutnosti väzby má zvyčajne vplyv zdravotný stav, vek a zdravotné postihnutie. V niektorých jurisdikciách je povolené prepustenie alebo domáce väzenie zo zdravotných alebo humanitárnych dôvodov, zatiaľ čo iné členské štáty už v predsúdnom konaní ponúkajú terapeutické alternatívy osobám, ktoré sú závislé od návykových látok alebo majú potreby v oblasti duševného zdravia. V ostatných členských štátoch to však nie je možné vzhľadom na prezumpciu nevinoty. Na základe zohľadnenia zraniteľnosti môžu byť v určitých prípadoch odôvodnené menej rušivé opatrenia alebo priamo zákaz obmedzenia osobnej slobody.

Všeobecné trendy

Súdy vo všetkých členských štátoch rozhodujú o odôvodnenosti väzby na základe kombinácie dôkazných prahov a odôvodnení založených na riziku. Prah pre uloženie väzby, napríklad „odôvodnené podozrenie“ alebo „vážne náznaky“, je však v jednotlivých členských štátoch vymedzený odlišne. Diskrečná právomoc justičného orgánu zohráva kľúčovú úlohu vo všetkých členských štátoch a žiadny systém nevyužíva automatizované nástroje. V mnohých členských štátoch sa zohľadňujú aspekty týkajúce sa zraniteľnosti.

3. Odôvodnenie rozhodnutí o väzbe

(22) Členské štáty by mali zabezpečiť, aby každé rozhodnutie justičného orgánu o nariadení väzby, o predĺžení takejto väzby alebo o uložení alternatívnych opatrení bolo riadne odôvodnené a opodstatnené a odkazovalo na špecifické okolnosti podozrivej alebo obvinenej osoby odôvodňujúce jej obmedzenie osobnej slobody. Dotknutej osobe by sa mala poskytnúť kópia rozhodnutia, ktoré by malo obsahovať aj dôvody, prečo sa alternatívy k väzbe nepovažujú za vhodné.

Odôvodnenie súdu je základnou zárukou zabezpečenia transparentnosti, spravodlivosti a zákonnosti pri nariaďovaní a predlžovaní väzby. Všetky členské štáty vyžadujú, aby súdy vydávali odôvodnené rozhodnutia, v ktorých podrobne uvedú skutkové a právne dôvody obmedzenia osobnej slobody, vysvetlia, prečo sú alternatívne opatrenia nevhodné, a preukážu, že pokračovanie väzby je naďalej nevyhnutné a primerané.

V ochrannom opatrení spojenom s obmedzením osobnej slobody sa musí uviesť totožnosť obvinenej osoby, musia sa špecifikovať údajné trestné činy, citovať príslušné ustanovenia, opisovať dôvody na obmedzenie osobnej slobody a musí sa stanoviť skutkový základ, na ktorom sa zakladá podozrenie aj nevyhnutnosť obmedzenia osobnej slobody.

Mnohé členské štáty majú stanovené prísne lehoty na vydanie písomných rozhodnutí, ktoré sa pohybujú od okamžitého vydania až po doručenie do 24 alebo 48 hodín. Písomné odôvodnenie je pre odvolanie nevyhnutné a ak sa neposkytne, vedie to zvyčajne k neplatnosti ochranného opatrenia.

Od súdov sa očakáva, že budú uvádzať skôr individualizované odôvodnenie než opakované či štandardizované formulácie, hoci takéto formulácie sa v niektorých členských štátoch stále používajú. Justičné orgány musia posúdiť osobnú situáciu a preukázať, prečo je obmedzenie osobnej slobody v konkrétnom prípade nevyhnutné. Posudzovanie primeranosti, ktoré si vyžaduje výslovné posúdenie verejného záujmu vo vzťahu k osobnej slobode, je vo viacerých členských štátoch formalizované. Iné systémy zas pri ukladaní podobných povinností vychádzajú z judikatúry.

Všetky členské štáty vyžadujú, aby súdy pred nariadením obmedzenia osobnej slobody odôvodnili zamietnutie alternatív k väzbe. Medzi bežné dôvody patrí závažnosť trestného činu, predchádzajúce nedodržanie podmienok, neexistujúce stabilné miesto pobytu alebo vysoké riziko recidívy. V členských štátoch, v ktorých platia menej prísne formálne požiadavky, sa súdy môžu stále zaoberať alternatívami implicitne.

Rozhodnutia musia byť bezodkladne oznámené obvinenej osobe, pričom v prípade potreby sa zabezpečí preklad. Niektoré členské štáty vydávajú ústne rozhodnutia a následne zasielajú ich písomné kópie; iné členské štáty doručujú písomnú dokumentáciu bezodkladne.

Všeobecné trendy

Hoci väčšina členských štátov vyžaduje, aby sudcovia pri nariadení väzby vydávali individualizované a odôvodnené rozhodnutia, takéto odôvodnenie môže mať rôznu formu, pričom niektoré členské štáty využívajú štandardné znenie alebo formulácie. Väčšina členských štátov má tiež stanovené prísne lehoty na vydanie písomných rozhodnutí. Povinnosť zvážiť a zamietnuť alternatívy sa v praxi uplatňuje vo všetkých členských štátoch, hoci nie vždy je formalizovaná.

4. Pravidelné preskúmanie väzby

(23) Členské štáty by mali zabezpečiť, aby justičný orgán pravidelne preskúmaval zachovanie platnosti dôvodov, na základe ktorých je podozrivá alebo obvinená osoba držaná vo väzbe. Hneď ako dôvody na väzbu osoby zaniknú, členské štáty by mali zabezpečiť, aby bola podozrivá alebo obvinená osoba prepustená bez zbytočného odkladu.

(24) Členské štáty by mali umožniť, aby sa pravidelné preskúmanie rozhodnutí o väzbe mohlo začať na žiadosť žalovaného alebo z úradnej moci justičného orgánu.

(25) V zásade by mali členské štáty obmedziť interval medzi preskúmaniami na maximálne jeden mesiac s výnimkou prípadov, keď má podozrivá alebo obvinená osoba právo kedykoľvek podať žiadosť o prepustenie a dostať rozhodnutie o tejto žiadosti bez zbytočného odkladu.

Pravidelné súdne preskúmanie väzby je základnou zárukou vo všetkých členských štátoch, ktorá zabezpečuje, aby obmedzenie slobody zostalo odôvodnené počas celého konania. Všetky členské štáty poskytujú mechanizmy na opätovné posúdenie obmedzenia osobnej slobody, hoci ich štruktúra, frekvencia a procesné podrobnosti sa značne líšia. Preskúmanie môže prebiehať v pevne stanovených zákonných intervaloch, v kľúčových fázach konania alebo na žiadosť obhajoby alebo obžaloby.

V členských štátoch, v ktorých preskúmania prebiehajú v pevne stanovených intervaloch, súdy opätovne posudzujú obmedzenie osobnej slobody každých niekoľko týždňov alebo mesiacov. Prostredníctvom týchto častých a plánovaných preskúmaní sa zabezpečuje, aby sudcovia vyhodnotili, či dôvody väzby stále trvajú, či podozrenie zostáva dostatočne podložené a či existujú alternatívy, ktoré by mohli nahradiť väzbu. V iných systémoch sa preskúmanie viaže na jednotlivé fázy konania, napríklad na ukončenie vyšetrovacích úkonov alebo postúpenie veci súdom prvého stupňa. V tretej skupine členských štátov sa využívajú najmä preskúmania iniciované obhajobou, hoci súdy majú naďalej právomoc preskúmať obmedzenie osobnej slobody z vlastnej iniciatívy.

Obvinená osoba a obhajca sa zvyčajne môžu zúčastniť na postupoch preskúmania. Mnohé členské štáty vyžadujú ústne vypočutie, pri ktorom je obvinená osoba predvedená pred sudcu, zatiaľ čo iné členské štáty v prípade bežných preskúmaní povoľujú písomné konanie. Ústne vypočutie sa zvyčajne koná za účasti prokuratúry a umožňujú obhajobe predniesť svoje stanoviská, predložiť dôkazy a požadovať prepustenie. Tlmočnicke a prekladateľské služby sa vo všeobecnosti poskytujú podľa potreby.

V mnohých členských štátoch musia sudcovia, ktorí opätovne posudzujú obmedzenie osobnej slobody, opätovne preskúmať dôkazný základ podozrenia, relevantnosť a závažnosť rizikových faktorov, ako aj primeranosť pokračujúcej väzby vzhľadom na uplynutý čas. Vo všeobecnosti musia súdy zvážiť aj to, či vývoj v danej veci – napríklad znížené riziko úteku, ukončenie vyšetrovacích úkonov alebo zlepšenie osobnej situácie – odôvodňuje nahradenie väzby menej rušivými alternatívnymi opatreniami. Niektoré členské štáty vyžadujú, aby sa pri každom preskúmaní výslovne analyzovali zmeny okolností.

Včasná oznamovanie rozhodnutí o preskúmaní je bežnou praxou vo všetkých členských štátoch. Oznámenia sa vo všeobecnosti doručujú obvinenej osobe, obhajcovi a príslušným orgánom v písomnej forme. V niektorých členských štátoch sa prostredníctvom automatizovaných alebo centralizovaných komunikačných systémov uľahčuje rýchle zasielanie rozhodnutí a termínov pojednávania.

S predĺžovaním dĺžky obmedzenia osobnej slobody sa v mnohých systémoch zintenzívňuje súdna kontrola. Môže sa vyžadovať, aby predĺžené obmedzenie osobnej slobody preskúmali vyššie súdy, alebo sa môžu uplatňovať osobitné postupy dohľadu po uplynutí určitých lehôt.

Všeobecné trendy

Vo väčšine členských štátov sa vyžaduje pravidelné súdne preskúmanie väzby, často v pevne stanovených intervaloch. Načasovanie, frekvencia a dôkladnosť týchto preskúmaní sa však značne líšia. V mnohých členských štátoch sa preskúmania vykonávajú písomným postupom.

5. Výsluch podozrivej alebo obvinenej osoby

(26) Členské štáty by mali zabezpečiť, aby sa podozrivá alebo obvinená osoba vypočula osobne alebo cez právneho zástupcu formou kontradiktórneho ústneho výsluchu pred príslušným justičným orgánom, ktorý rozhoduje o väzbe. Členské štáty by mali zabezpečiť, aby sa rozhodnutia o väzbe prijímali bez zbytočného odkladu.

(27) Členské štáty by mali uplatniť právo podozrivej alebo obvinenej osoby na súdne konanie v primeranej lehote. Členské štáty by mali najmä zabezpečiť, aby sa prípady, v ktorých sa nariadila väzba, riešili ako naliehavé a s náležitou starostlivosťou.

Právo na vypočutie pred prijatím akéhokoľvek rozhodnutia o nariadení alebo predĺžení väzby je zaručené vo všetkých členských štátoch. Všetky členské štáty vyžadujú, aby osoby pozbavené osobnej slobody boli urýchlene predvedené pred justičný orgán a aby im bola poskytnutá možnosť vyjadriť sa osobne alebo prostredníctvom obhajcu.

Zákonné lehoty na predvedenie väznených osôb pred súd sú vo všeobecnosti prísne a zvyčajne sa pohybujú od 24 do 48 hodín. Malý počet členských štátov vo výnimočných prípadoch povoľuje lehoty až do 72 alebo 96 hodín, takéto predĺženia lehoty sa však uplatňujú len v obmedzenom rozsahu. Vypočutia sa musia uskutočniť urýchlene a prekročenie zákonných lehôt často vedie k automatickému prepusteniu.

Vo všetkých členských štátoch sa vypočutia týkajúce sa obmedzenia osobnej slobody vykonávajú ústne a sú kontradiktórne. Konajú sa za účasti obhajcu a, ako je to náležité, aj obžaloby. Právne zastúpenie je vo väčšine prípadov povinné a konanie nemôže zákonne pokračovať bez prítomnosti advokáta. Dôverná komunikácia medzi obžalovanou osobou a jej obhajcom je chránená ako základná súčasť spravodlivého procesu.

Obvinená osoba by sa mala na prvé pojednávanie o obmedzení osobnej slobody dostaviť osobne. Ďalšie pojednávania sa môžu konať prostredníctvom videokonferencie, hoci právne predpisy členských štátov sa líšia v tom, či je na to potrebný súhlas obvinenej osoby. Niektoré členské štáty zakazujú účasť na prvom pojednávaní na diaľku s cieľom zabezpečiť, aby sudcovia mohli pred nariadením väzby priamo posúdiť danú osobu.

V záujme účinnej účasti na konaní je nevyhnutný prístup k spisovým materiálom. Mnohé systémy umožňujú okamžitý prístup k príslušným dôkazom, ak sa požaduje väzba, zatiaľ čo iné stanovujú prísne lehoty na sprístupnenie dôkazov pred pojednávaním.

Pojednávania sa formálne zaznamenávajú. Vo všetkých členských štátoch sa vyžadujú písomné zápisnice a čoraz častejšie sa využíva aj audiovizuálny záznam. Trvanie pojednávania sa líši – niektoré členské štáty majú krátke a cielejšie pojednávania, ktoré trvajú len približne 15 minút, zatiaľ čo pojednávania v zložitých prípadoch alebo v konaní s viacerými účastníkmi môžu trvať podstatne dlhšie, a to až niekoľko hodín. Rozhodnutia sa väčšinou vynášajú hneď alebo krátko po pojednávaní.

Niektoré členské štáty uplatňujú veľmi štruktúrované a formalizované postupy týkajúce sa pojednávania spolu s podrobnými právnymi požiadavkami na načasovanie, dokumentáciu a práva súvisiace s dokazovaním. Iné členské štáty uplatňujú flexibilnejšie prístupy. Postupy týkajúce sa použitia videokonferencie sa značne líšia, čo odráža rozdiely v technologickej infraštruktúre, právnej kultúre a názoroch na nevyhnutnosť fyzickej prítomnosti obvinenej osoby.

Všeobecné trendy

Hoci z porovnávacej analýzy vyplýva, že členské štáty vo všeobecnosti zabezpečujú právo podozrivých na vypočutie pred prijatím rozhodnutia o väzbe, medzi členskými štátmi sú rozdiely, pokiaľ ide o prístup k spisom a práva na komunikáciu s obhajcom. Postupy v oblasti videokonferencií sa v jednotlivých členských štátoch značne líšia.

6. Účinné prostriedky nápravy a právo na opravný prostriedok

(28) Členské štáty by mali zaručiť, aby podozrivé alebo obvinené osoby, ktoré boli pozbavené osobnej slobody, mohli požiadať o pomoc súd príslušný preskúmať zákonnosť ich obmedzenia osobnej slobody a prípadne nariadiť ich prepustenie.

(29) Členské štáty by mali poskytnúť podozrivým alebo obvineným osobám, na ktoré sa vzťahuje rozhodnutie o väzbe, právo na opravný prostriedok proti takémuto rozhodnutiu a informovať ich o tomto práve v čase prijatia rozhodnutia.

Možnosť vzniesť námietky proti väzbe je základnou zárukou zakotvenou vo všetkých vnútroštátnych systémoch. Členské štáty poskytujú viacero možností na napadnutie ochranného opatrenia spojeného s obmedzením osobnej slobody, čím zabezpečujú, aby mali osoby účinný prístup k spravodlivosti.

Bežne sú k dispozícii tri hlavné prostriedky nápravy. Prvým z nich je riadny opravný prostriedok proti rozhodnutiu o nariadení alebo predĺžení väzby. Preskúmanie takýchto opravných prostriedkov zvyčajne vykonávajú vyššie súdy, pričom sa o nich rozhoduje v stanovených lehotách, aby sa zabránilo neprimeranému predlžovaniu väzby. Druhým prostriedkom nápravy sú žiadosti o prepustenie alebo o nahradenie väzby menej obmedzujúcimi opatreniami. Tieto žiadosti zvyčajne možno podať kedykoľvek v priebehu konania. Tretím prostriedkom nápravy je *habeas corpus* – konanie na preskúmanie zákonnosti obmedzenia osobnej slobody –, ktoré väzneným osobám umožňuje vzniesť námietky proti zákonnosti obmedzenia ich osobnej slobody.

Osoby musia byť informované o svojom práve vzniesť námietky proti obmedzeniu osobnej slobody v okamihu vydania rozhodnutia. Písomné rozhodnutia často obsahujú výslovné informácie o práve na opravný prostriedok. Prostredníctvom tlmočnických a prekladateľských služieb sa zabezpečuje, aby obvinené osoby pochopili, aké prostriedky nápravy majú k dispozícii, a to bez ohľadu na jazykovú bariéru.

Opravné prostriedky zvyčajne nevedú k pozastaveniu výkonu rozhodnutia o väzbe, sudy však musia o nich rozhodovať bezodkladne. Lehoty sa v jednotlivých členských štátoch líšia; v niektorých musí byť rozhodnutie vydané do 24 hodín, v iných platia lehoty trvajúce niekoľko dní či týždňov, prípadne neexistujú vôbec žiadne lehoty. Na druhej strane v členských štátoch bez zákonom určenej lehoty, aby sa predišlo neopodstatnenému pokračovaniu väzby, dávajú sudy prioritu odvolaniam proti nej.

Preskúmacie sudy posudzujú tak zákonnosť, ako aj primeranosť. Posudzujú, či dôvody týkajúce sa podozrenia a rizika naďalej trvajú a či by sa alternatívnymi opatreniami k väzbe mohli dostatočne zmierniť riziká. Ak dôvod na väzbu pominie, sudy musia nariadiť prepustenie väznenej osoby. Niektoré členské štáty majú zavedené zrýchlené postupy preskúmavania (napríklad „référé-liberté“), ktoré sú špeciálne určené na riešenie naliehavých prípadov.

Hoci len málo členských štátov poskytuje špecializované mechanizmy pre zraniteľné väznene osoby, v takýchto prípadoch sa uplatňujú aj všeobecné postupy súdneho preskúmavania a odvolacie postupy. Právna pomoc je všeobecne dostupná a právne zastúpenie je často povinné, čo zaručuje účinný prístup k prostriedkom nápravy.

Všeobecné trendy

Všetky členské štáty uznávajú právo na opravný prostriedok proti rozhodnutiam o väzbe, hoci lehoty a postupy oznamovania sa líšia. Niektoré členské štáty majú stanovené lehoty v trvaní len 24 hodín, čo vyvoláva obavy z hľadiska účinného prístupu k prostriedkom nápravy.

7. Dĺžka trvania väzby

(30) Členské štáty by mali zabezpečiť, aby dĺžka trvania väzby neprekračovala trest, ktorý možno uložiť za daný trestný čin, a aby mu nebola neúmerná.

(31) Členské štáty by mali zabezpečiť, aby dĺžka trvania uloženej väzby nebola v rozpore s právom väznenej osoby na súdne konanie v primeranej lehote.

(32) Členské štáty by mali za prioritu považovať konania týkajúce sa osoby, na ktorú sa vzťahuje väzba.

Systémy členských štátov upravujú prípustné trvanie väzby prostredníctvom zákonných lehôt a priebežného posudzovania primeranosti. Hoci sa ich prístupy líšia, všetky členské štáty zabezpečujú, aby väzba nemohla byť na dobu neurčitú a aby sa musela skončiť v okamihu, keď už nie je odôvodnená, t. j. keď už dôvody na väzbu pominuli.

Niektoré členské štáty stanovujú prísne maximálne lehoty väzby, ktoré sa líšia v závislosti od povahy trestného činu alebo fázy konania. Tieto lehoty môžu mať od niekoľkých mesiacov za priestupky až po niekoľko rokov za mimoriadne závažné trestné činy. Po uplynutí lehoty je prepustenie povinné, hoci sudy môžu uložiť alternatívne opatrenie nezahŕňajúce pozbavenie osobnej slobody s cieľom zabezpečiť plnenie procesných povinností.

Iné členské štáty uplatňujú zmiešané modely, ktoré sú kombináciou maximálnych lehôt s diskrečnou právomocou justičného orgánu v zložitých prípadoch predĺžiť obmedzenie osobnej slobody. Na predĺženie obmedzenia osobnej slobody sa zvyčajne vyžaduje schválenie súdom a môže podliehať preskúmaniu vyšším súdom.

Tretia skupina členských štátov nevyužíva pevne stanovené zákonné maximálne lehoty, ale namiesto vykonáva nepretržité preskúmavanie primeranosti väzby, pričom vyžaduje, aby obmedzenie osobnej slobody zostalo nevyhnutné a odôvodnené vzhľadom na okolnosti a uplynutý čas.

Mechanizmy na predchádzanie nedodržaniu lehôt zahŕňajú elektronické systémy sledovania, dohľad zo strany orgánov prokuratúry a automatizované upozornenia, ktoré informujú orgány o blížiacom sa uplynutí lehoty. Cieľom takýchto systémov je zaručiť neprekročenie dĺžky trvania obmedzenia osobnej slobody.

Prieťahy v konaní, ktoré môžu predĺžiť obmedzenie osobnej slobody, sa zvyčajne pripisujú zložitosti prípadu, účasti viacerých žalovaných, cezhraničným vyšetrovaniam, využitiu znaleckých posudkov alebo obmedzeným súdnym zdrojom. Väčšina členských štátov uznáva, že hlavnou príčinou predĺženého obmedzenia osobnej slobody sú skôr procesné nedostatky ako zámerné nadmerné využívanie väzby.

V mnohých právnych systémoch možno získať odškodnenie za nadmerné alebo nezákonné obmedzovanie osobnej slobody, hoci nárok naň môže závisieť od výsledku v danej veci alebo od konkrétnych legislatívnych kritérií, pričom pravidlá oprávnenosti sú rôzne. V niektorých členských štátoch je podmienkou odškodnenia zbavenie obvinenia, zatiaľ čo v iných sa odškodnenie poskytuje aj v prípade, že konanie skončí odsúdením, a to v prípade, že väzba bola neodôvodnená.

Všeobecné trendy

Hoci vo väčšine členských štátov sú stanovené maximálne lehoty väzby, ich dĺžka sa pohybuje od niekoľkých dní až po niekoľko rokov. Aj v prípadoch, keď sú stanovené lehoty, procesné prieťahy, zložitost' prípadu a nerozhodnuté veci na súdoch často vedú k predĺženému obmedzeniu osobnej slobody.

8. Odpočítanie času stráveného vo väzbe z konečného trestu

(33) Členské štáty by mali odpočítavať akékoľvek obdobie väzby predchádzajúcej odsúdeniu, a to aj v prípade, že sa uskutočnila prostredníctvom alternatívnych opatrení, z dĺžky trvania akéhokoľvek následne uloženého trestu odňatia slobody.

Všetky členské štáty uznávajú zásadu, že čas strávený vo väzbe sa musí odpočítavať od akéhokoľvek trestu odňatia slobody uloženého po odsúdení. Táto zásada zabráňuje dvojitému trestu a zaručuje, že celková dĺžka trvania pozbavenia osobnej slobody zostane primeraná a právne odôvodnená. Hoci sa rozsah odpočítania, zohľadňovanie alternatívnych obmedzujúcich opatrení k obmedzeniu osobnej slobody a mechanizmy výpočtu líšia, čas, ktorý už bol strávený vo väzbe, sa spravidla odpočítava automaticky.

Vo všetkých členských štátoch sa formálna väzba odpočítava v pomere jeden deň za jeden deň. Súdny, ktoré rozhodujú o treste, zvyčajne uplatňujú toto odpočítanie priamo, hoci v niektorých jurisdikciách sú za výpočet a uplatnenie odpočítania zodpovedné orgány presadzovania práva,

a to hneď po tom, ako trest nadobudne právoplatnosť. V niektorých jurisdikciách sa využívajú automatizované systémy na elektronické sledovanie trvania väzby s cieľom zvýšiť presnosť a zabrániť chybám. V iných jurisdikciách je zas odpočítanie založené na súdnom overení alebo správnej dokumentácii.

Niektoré členské štáty rozširujú možnosť odpočítania aj na obmedzujúce alternatívne opatrenia k väzbe, ako sú domáce väzenie, elektronické monitorovanie alebo intenzívny dohľad, pričom tieto opatrenia považujú za dostatočne podobné obmedzeniu osobnej slobody, aby odôvodňovali odpočítanie. V týchto systémoch sa obmedzujúce opatrenia môžu odpočítavať ekvivalentne alebo proporcionálne v závislosti od miery uloženého obmedzenia. V iných jurisdikciách sa odpočítanie obmedzuje výlučne na formálnu väzbu vo väzenských objektoch, hoci pri ukladaní trestu sa môžu ako poľahčujúce faktory zväžiť obmedzujúce alternatívne opatrenia, hoci formálne sa nimi trest neznižuje.

V niekoľkých členských štátoch sú zavedené vzorce na prepočet rôznych foriem pozbavenia alebo obmedzenia osobnej slobody na ekvivalentné dni obmedzenia osobnej slobody. V rámci týchto vzorcov sa môžu obdobia domáceho väzenia, verejnoprospešných prác, pokút alebo povinností hlásiť sa príslušným orgánom prepočítavať na účely odpočítania na ekvivalentné dni obmedzenia osobnej slobody. V iných systémoch súdy pri určovaní primeraného odpočítania vychádzajú z judikatúry a povahy obmedzujúcich opatrení.

Spory týkajúce sa odpočítania sú zriedkavé, keďže pravidlá sú jasne stanovené a dôsledne sa uplatňujú. Situácie, v ktorých dochádza k prekryvaniu väzby v súvisiacich konaniach, možno riešiť prostredníctvom legislatívnych ustanovení, ktoré zabráňujú zdvojeniu započítania. Mechanizmy odškodnenia poskytujú dodatočné záruky pre prípady nezákonnej alebo neprimerane dlhej väzby.

Všeobecné trendy

Odpočítanie času stráveného vo väzbe od konečného trestu odňatia slobody je bežnou praxou vo všetkých členských štátoch. Pri výpočte trestov však neexistuje jednotný prístup k zohľadňovaniu alternatívnych opatrení (napr. domáce väzenie alebo elektronické monitorovanie). Iba niekoľko členských štátov odpočítava celý rad alternatívnych opatrení, zatiaľ čo ostatné ich úplne vylučujú.

MINIMÁLNE NORMY TÝKAJÚCE SA MATERIÁLNYCH PODMIENOK OBMEDZENIA OSOBNEJ SLOBODY

1. Ubytovanie

(34) Členské štáty by mali každej väznenej osobe prideliť plochu s minimálnou veľkosťou 6 m² v jednolôžkových celách a 4 m² vo viaclôžkových celách. Členské štáty by mali zaručiť, aby absolútny minimálny osobný priestor, ktorý má každá väznená osoba k dispozícii, vrátane priestoru vo viaclôžkových celách, zodpovedal veľkosti plochy najmenej 3 m² na väznenú osobu. Ak je osobný priestor, ktorý má väznená osoba k dispozícii, menší ako 3 m², vzniká silná domnienka porušenia článku 3 EDLP. Výpočet priestoru k dispozícii by mal zahŕňať plochu, na ktorej sa nachádza nábytok, ale nie plochu, na ktorej sa nachádzajú sanitárne zariadenia.

(35) Členské štáty by mali zabezpečiť, aby akékoľvek výnimočné zmenšenie absolútnej minimálnej plochy 3 m² na väznenú osobu bolo krátkodobé, príležitostné, podružné a sprevádzané dostatočnou mierou slobody pohybu mimo cely a primeranými činnosťami mimo cely. Okrem toho by členské štáty mali zabezpečiť, aby sa v takýchto prípadoch v objekte zaistili vhodné všeobecné podmienky obmedzenia osobnej slobody a aby dotknutá osoba nebola vystavená iným skutočnostiam, ktoré by bolo možné považovať za okolnosti zhoršujúce zlé podmienky obmedzenia osobnej slobody, ako napríklad nedostatky, pokiaľ ide o minimálne štrukturálne požiadavky na cely alebo sanitárne zariadenia.

(36) Členské štáty by mali zaručiť, aby väznené osoby mali vo svojich celách prístup k prirodzenému svetlu a čerstvému vzduchu.

V rámci noriem týkajúcich sa ubytovania vo väzenských objektoch sa zohľadňuje kombinácia zákonných povinností, administratívnej praxe a materiálnych obmedzení, akým je napríklad preplnenosť. Hoci väčšina členských štátov ukladá povinné minimálne normy, pokiaľ ide o osobný životný priestor, hygienické zariadenia, osvetlenie, vetranie a priestory na nocľah, ich dodržiavanie sa výrazne líši v dôsledku štrukturálnych a prevádzkových výziev.

Značný počet členských štátov začleňuje záväzné minimálne požiadavky na priestor (v m²) do primárnej legislatívy, nariadení alebo správnych predpisov. Iné využívajú usmernenia alebo nezáväzné normy. Dokonca aj v rámci jurisdikcií, v ktorých platia záväzné normy, sa veľkosť minimálneho osobného priestoru značne líši. Niektoré systémy predpisujú priestor na jednu väznenú osobu, ktorý sa veľmi približuje odporúčaným normám, zatiaľ čo iné stanovujú limity, ktoré sú výrazne nižšie ako normy uvedené v judikatúre Európskeho súdu pre ľudské práva a v odporúčaní o obmedzení osobnej slobody. V niekoľkých jurisdikciách sú za stanovených okolností, ako sú dočasná preplnenosť alebo krátkodobé obmedzenie osobnej slobody, povolené výnimočne nízke minimálne požiadavky na osobný priestor veľkosti 2 m². V jednotlivých členských štátoch sa osobný priestor v jednolôžkových celách pohybuje od 2 m² do 12 m², čo svedčí o veľmi veľkých rozdieloch v základných životných podmienkach väznených osôb v EÚ.

Úroveň dodržiavania týchto noriem sa líši. Niekoľko členských štátov uvádza, že všetky väznené osoby majú nárok na aspoň minimálny požadovaný priestor a že osobný priestor žiadnej z väznených osôb nie je menší ako 4 m². Iné uvádzajú, že malá časť väznených osôb má k dispozícii menší osobný priestor, než sú odporúčané limity. V niekoľkých členských štátoch, ktoré čelia vysokej preplnenosti, má však veľká časť (viac ako 50 %) väznených osôb k dispozícii osobný priestor menší ako 4 m². Preplnenosť v takýchto systémoch sa týka aj viacerých ústavov na výkon trestu odňatia slobody.

Iba menšia časť členských štátov využíva moderné nástroje riadenia obsadenosti založené na IT na monitorovanie dodržiavania predpisov a spúšťanie výstrah v prípade prekročenia kapacitných limitov. Väčšina z nich využíva manuálne monitorovanie, pravidelné podávanie správ alebo kontroly zo strany orgánov dohľadu.

Požiadavky na priestory na nocľah sa líšia. Mnohé systémy uvádzajú, že väznené osoby nespia na matracoch na podlahe ani v trojposchodových posteliach. Ak k takýmto situáciám dochádza, členské štáty uvádzajú, že sú zriedkavé, dočasné alebo sa obmedzujú na konkrétne zabezpečené cely. Malý počet jurisdikcií uvádza, že v dôsledku preplnenosti sa vo veľkej miere využívajú trojposchodové posteľe alebo že značný počet väznených osôb spí na podlahe.

Väčšina členských štátov uvádza, že väznené osoby mali vo svojich celách prístup k prirodzenému svetlu a čerstvému vzduchu. Pravidlá týkajúce sa fajčenia sa líšia. Mnohé členské štáty povoľujú fajčenie v jednolôžkových celách alebo len so súhlasom všetkých väznených osôb aj vo viaclôžkových celách, zatiaľ čo iné členské štáty fajčenie vo vnútorných priestoroch úplne zakazujú.

Prostriedky nápravy v prípade nevyhovujúceho ubytovania sa tiež značne líšia. Niektoré členské štáty poskytujú väzňom viac času mimo cely alebo viac možností na premiestnenie, zatiaľ čo iné umožňujú súdne preskúmanie, podanie sťažnosti alebo zníženie trestu. V systémoch s nízkym právnymi požiadavkami na priestor alebo s rozsiahlymi výnimkami sú prostriedky nápravy často obmedzené.

Všeobecné trendy

Normy týkajúce sa ubytovania sa v jednotlivých členských štátoch výrazne líšia. Zatiaľ čo mnohé členské štáty zabezpečujú primeraný priestor a životné podmienky, iné čelia vážnym problémom s preplnenosťou ústavov na výkon trestu odňatia slobody, čo má vplyv na dodržiavanie minimálnych limitov a vedie k tomu, že niektoré väznené osoby spia na matracoch dlhodobo. Hoci sa systémy monitorovania zlepšujú, naďalej sú nejednotné.

2. Umiestňovanie

(37) Členské štáty sa vyzývajú, aby sa väznené osoby v čo najväčšej možnej miere umiestňovali do väzenských objektov blízko ich domovov alebo iných miest vhodných na účely ich sociálnej rehabilitácie, pričom v prípade detí by sa to malo zabezpečiť.

(38) Členské štáty by mali zaistiť, aby sa osoby vo výkone väzby umiestňovali oddelene od odsúdených väznených osôb. Ženy by sa mali umiestňovať oddelene od mužov. Deti by sa nemali držať spolu s dospelými, pokiaľ sa taký krok nepovažuje za najlepší záujem dieťaťa.

(39) Ak väznené dieťa dosiahne vek 18 rokov a v prípade mladých dospelých do 21 rokov by členské štáty mali stanoviť možnosť naďalej uvedení osobu držať oddelene od ostatných väznených dospelých osôb, ak je to odôvodnené, a to pri zohľadnení okolností dotknutej osoby a za predpokladu, že je to v súlade s najlepším záujmom detí, ktoré sú držané s uvedenou osobou.

Politikami týkajúcimi sa umiestňovania sa určuje, kam sa väznené osoby geograficky umiestnia a ako sa v rámci objektov oddeľujú.

Vo všetkých členských štátoch sa pri rozhodovaní o umiestnení zohľadňujú rodinné väzby väznených osôb a ich predchádzajúce miesto pobytu. Blízkosť k rodine sa všeobecne považuje za dôležitú na udržanie vzťahov a podporu reintegrácie. Umiestňovaniu na základe miesta pobytu rodiny však často bráni potreba umiestniť väznené osoby vzhľadom na primeraný stupeň stráženia, liečebný program alebo dostupné miesta. Umiestnenie mimo rodného regiónu

môže byť potrebné vzhľadom na miesto, kde sa nachádzajú špecializované zariadenie zamerané na zdravotné alebo psychologické potreby.

Vo väčšine systémov sa osoby vo výkone väzby umiestňujú oddelene od odsúdených väznených osôb, hoci v niektorých členských štátoch sa tieto skupiny osôb počas dňa zúčastňujú na spoločných aktivitách. Napriek tomu sa vo všeobecnosti dodržiava zásada v prospech oddeleného umiestnenia s cieľom chrániť prezumpciu neviny.

Takmer vo všetkých členských štátoch sa uplatňuje oddelené umiestňovanie na základe pohlavia. Ženy sa zvyčajne umiestňujú v samostatných objektoch alebo v oddelených jednotkách v rámci zmiešaných ústavov. Niektoré systémy umožňujú ženám zúčastňovať sa pod dohľadom na zmiešaných aktivitách, hoci ubytovanie je oddelené.

Vo veľkej miere sa uplatňuje oddelené umiestňovanie maloletých od dospelých. Deti mladšie ako 18 rokov sa zvyčajne umiestňujú do špecializovaných ústavov pre mladistvých alebo do vyhradených oddelení. V niekoľkých členských štátoch sa vekové hranice líšia, pričom niektoré členské štáty za určitých podmienok rozširujú umiestňovanie do ústavov pre mladistvých na osoby vo veku do 21 či dokonca 24 rokov. Niekoľko systémov umožňuje v jednotlivých prípadoch umiestňovať mladých dospelých (vo veku 18 až 21 rokov) spolu s deťmi alebo, naopak, starších adolescentov s dospelými, ak sa to považuje za vhodné.

Postupy na podporu mladých dospelých sa líšia vo väčšej miere. Niektoré členské štáty majú špecializované oddelenia alebo programy zamerané na mládež, zatiaľ čo iné začleňujú mladých dospelých do všeobecnej väzenskej populácie a poskytujú im dodatočnú podporu v oblasti vzdelávania a rehabilitácie.

Všeobecné trendy

Hoci sa v rámci postupov týkajúcich sa umiestňovania zohľadňujú spoločné ciele – ochrana zraniteľných väznených osôb, zachovanie prezumpcie neviny osôb vo výkone väzby a umožnenie rehabilitácie –, ich uplatňovanie závisí od konštrukčného riešenia a kapacity objektu. Oddelené ubytovanie žien a detí sa dôsledne uprednostňuje, zatiaľ čo situácia mladých dospelých sa v jednotlivých členských štátoch líši. Blízkosť rodiny sa považuje za dôležitú, nie je však rozhodujúca, keďže prevádzkové požiadavky majú často prednosť.

3. Hygienické a sanitárne podmienky

(40) Členské štáty by mali zabezpečiť nepretržitý prístup k sanitárnym zariadeniam, ktoré by mali poskytovať dostatočné súkromie väzneným osobám, vrátane účinného štrukturálneho oddelenia týchto zariadení od obytných priestorov vo viac lôžkových celách.

(41) Členské štáty by mali zaviesť účinné opatrenia na udržiavanie dobrých hygienických podmienok pomocou dezinfekcie a fumigácie. Členské štáty by okrem toho mali zabezpečiť, aby sa väzneným osobám poskytovali základné sanitárne potreby vrátane hygienických obrúskov a aby bola v celách k dispozícii teplá a tečúca voda.

(42) Členské štáty by mali väzneným osobám poskytnúť vhodné čisté oblečenie a posteľnú bielizeň a prostriedky na udržiavanie čistoty týchto predmetov.

Hygienické a sanitárne podmienky majú kľúčový význam pre dôstojnosť, zdravie a prevenciu chorôb vo väzenských objektoch. Väčšina členských štátov uvádza, že väznené osoby majú vždy prístup k základným hygienickým zariadeniam (toalety a umývadlá), a to buď priamo v celách, alebo v spoločných priestoroch, ku ktorým má personál okamžitý prístup. Rozsah a kvalita hygienických zariadení v celách sa v jednotlivých členských štátoch výrazne líšia.

Vo väčšine členských štátov je takmer vo všetkých celách k dispozícii toaleta aj umývadlo. Niektoré členské štáty uvádzajú, že takto sú vybavené všetky cely, zatiaľ čo iné členské štáty uvádzajú čiastočné pokrytie, najmä v starších objektoch alebo v celách s viacerými väzňami. V niektorých systémoch sú tieto hygienické zariadenia k dispozícii v menej ako 50 % všetkých cel, čo väznené osoby núti využívať spoločné sanitárne priestory.

Súkromie pri použití toalety vo veľkej miere závisí od toho, či sú toalety oddelené od obytného priestoru. Niektoré členské štáty uvádzajú, že toalety sú vždy alebo takmer vždy oddelené od obytného priestoru, zatiaľ čo iné zabezpečujú ich oddelenie len v menej ako 50 % cel. Najmä vo viac lôžkových celách sa často vyskytujú toalety, ktoré nie sú oddelené od obytného priestoru, čo vyvoláva obavy, pokiaľ ide o dôstojnosť a súkromie.

Niektoré členské štáty uvádzajú zamorenie škodcami alebo sanitárne problémy, ako sú plesne, hmyz, potkany či ploštice, hoci zvyčajne ide len o obmedzený počet objektov. Niekoľko členských štátov uvádza rozsiahlejšie problémy, ktoré postihujú veľkú časť ústavov. Preventívne opatrenia zahŕňajú pravidelnú deratizáciu, zlepšenie vetrania a výmenu alebo tepelné ošetrovanie matracov.

Tečúca voda je vo všeobecnosti dostupná vo všetkých členských štátoch, hoci prístup k teplej vode nie je všade rovnaký. Niektoré členské štáty zabezpečujú prívod teplej vody do všetkých cel; v iných je zabezpečený vo viac než 50 % cel. Menšia skupina členských štátov uvádza, že v celách je k dispozícii len obmedzené množstvo teplej vody alebo žiadna teplá voda, čo väznené osoby núti sprchovať sa v spoločných priestoroch podľa stanoveného rozvrhu.

Častosť sprchovania sa v jednotlivých systémoch líši, od denného sprchovania až po sprchovanie raz alebo dvakrát týždenne, pričom niektoré systémy umožňujú ženám sprchovať sa častejšie.

Výrobky na osobnú hygienu, ako sú mydlo, šampón či výrobky na ženskú hygienu, sú zabezpečené vo veľkej miere. Väčšina členských štátov poskytuje takéto výrobky bezplatne, hoci niektoré umožňujú väzneným osobám zakúpiť si dodatočné potreby.

Oblečenie a posteľná bielizeň sa zvyčajne poskytujú bezplatne, najmä pri nástupe do ústavu. Zabezpečenie prania sa líši, pričom bežnou praxou je pranie oblečenia a posteľnej bielizne raz alebo dvakrát týždenne. Niektoré systémy umožňujú väzneným osobám využívať na pranie osobných vecí spoločné pracovne.

Všeobecné trendy

Hygienické normy sa v jednotlivých členských štátoch značne líšia. Zatiaľ čo mnohé členské štáty zabezpečujú v celách primerané hygienické zariadenia a súkromie, iné využívajú spoločné zariadenia alebo toalety neoddeľujú, najmä vo viac lôžkových celách. Prístup k teplej vode a frekvencia sprchovania sa výrazne líšia, čo odráža rozdiely v infraštruktúre. V niektorých členských štátoch zostáva problémom zamorenie škodcami.

4. Výživa

(43) Členské štáty by mali zabezpečiť, aby sa strava poskytovala v dostatočnom množstve a v dostatočnej kvalite s cieľom uspokojiť výživové potreby väznených osôb a aby sa strava pripravovala a podávala za hygienických podmienok. Okrem toho by členské štáty mali zaručiť, aby väznené osoby mali nepretržitý prístup k čistej pitnej vode.

(44) Členské štáty by mali väzneným osobám poskytovať výživnú stravu, ktorej zloženie zodpovedá veku, zdravotnému postihnutiu, zdravotnému stavu, fyzickej kondícii, viere, kultúre a povahe ich práce.

Výživa je kľúčovým aspektom zdravia a pohody väznených osôb a väčšina členských štátov uznáva povinnosť poskytovať vyváženú stravu s dostatočnou kalorickou hodnotou. Väčšina členských štátov sa snaží zabezpečiť tri jedlá denne, pričom denný príjem kalórií sa zvyčajne pohybuje od 2 200 do 3 000 kcal na väznenú osobu. Niektoré členské štáty explicitne zosúlajú svoje normy s vnútroštátnymi usmerneniami v oblasti výživy alebo majú začlenený zdravotný dohľad s cieľom zabezpečiť primeranú výživu.

Denné výdavky na potraviny sa v jednotlivých členských štátoch výrazne líšia. Niektoré členské štáty uvádzajú pomerne vysokú úroveň výdavkov, čo im umožňuje zabezpečovať rozmanité a nutrične pestré stravovanie. Iné členské štáty majú podstatne nižšie rozpočty, v niektorých prípadoch menej ako 2 EUR na väznenú osobu na deň. Tieto rozdiely (v rozpätí od menej ako 2 EUR až po viac ako 10 EUR na väznenú osobu na deň) vyvolávajú obavy, či možno v systémoch s nízkymi výdavkami udržať kvalitu a pestrosť stravy, hoci všetky jurisdikcie tvrdia, že dodržiavajú minimálne výživové normy.

Väčšina členských štátov umožňuje prispôbenie stravy zdravotným problémom, alergiám, potrebám súvisiacim s vekom, tehotenstvom, dojčeniu a náboženských požiadavkám. Vegetariánska strava je rozšírená a vegánska strava je čoraz dostupnejšia. Niektoré členské štáty tiež poskytujú doplnkové stravovanie alebo prispôbené rozvrhy stravovania pre väznené osoby, ktoré vykonávajú prácu alebo fyzicky náročné činnosti.

Všetky členské štáty uvádzajú, že všeobecný prístup k čistej pitnej vode je zabezpečený neustále.

Všeobecné trendy

Hoci normy týkajúce sa príjmu kalórií a pestrosti stravy sú v jednotlivých členských štátoch vo všeobecnosti jednotné, rozpočty na stravu sa výrazne líšia a pohybujú sa od menej ako 2 EUR až po viac ako 10 EUR na väznenú osobu na deň. Systémy s vyššími výdavkami dokážu ľahšie zabezpečiť čerstvú a pestrú stravu, zatiaľ čo v systémoch s nízkymi výdavkami hrozí, že strava je menej pestrá či kvalitná, a to napriek tomu, že formálne splňa požiadavky. Úprava stravy z náboženských či zdravotných dôvodov je vo všetkých členských štátoch všeobecne zakotvená. Prístup k čistej pitnej vode je zaručený vo všetkých členských štátoch.

5. Čas strávený mimo cely a vonku

(45) Členské štáty by mali väzneným osobám umožniť cvičiť na čerstvom vzduchu aspoň jednu hodinu denne a mali by im na tento účel poskytnúť priestranné a vhodné zariadenia a vybavenie.

(46) Členské štáty by mali väzneným osobám umožniť tráviť primeraný čas mimo cely na účely venovania sa práci, vzdelávaniu a rekreačným činnostiam, ktoré sú nevyhnutné na udržiavanie primeranej úrovne ľudskej a sociálnej interakcie. S cieľom predchádzať porušovaniu zákazu mučenia a neľudského alebo ponižujúceho zaobchádzania alebo trestu by mali členské štáty zabezpečiť, aby všetky výnimky z tohto pravidla v kontexte osobitných bezpečnostných režimov a opatrení vrátane samoväzby boli nevyhnutné a primerané.

Čas strávený mimo cely má zásadný význam pre fyzickú a duševnú pohodu väznených osôb. Všetky členské štáty zaručujú väzneným osobám aspoň jednu (1) hodinu pobytu na čerstvom vzduchu denne s výnimkou mimoriadnych okolností, ako sú extrémne prejavy počasia alebo osobitné bezpečnostné opatrenia. Táto norma je všeobecne uznávaná a odráža spoločné chápanie významu fyzickej aktivity a pobytu na čerstvom vzduchu.

Okrem povinnej hodiny strávenej na čerstvom vzduchu sa priemerný denný čas strávený mimo cely výrazne líši. Hoci mnohé členské štáty stanovujú minimálnu dĺžku na tri hodiny, skutočné údaje často závisia od režimu obmedzenia osobnej slobody, personálnych kapacít, stupňa strázenia a dostupnosti štruktúrovaných aktivít. Niektoré členské štáty, najmä tie, ktoré majú rozsiahle programy pre odsúdené väznené osoby, im poskytujú podstatne viac času mimo cely. Osoby vo výkone väzby, ktoré nemajú povinnosť pracovať a môžu mať menej povinností v rámci programu, často trávajú viac času zavreté vo svojich celách. Niekoľko členských štátov uvádza, že priemerná dĺžka času, ktorý určité kategórie väznených osôb trávajú mimo cely, je len jedna až dve hodiny.

Aktivity, ktoré majú väznené osoby k dispozícii, zvyčajne zahŕňajú prácu, odborné vzdelávanie, formálne vzdelávanie, psychologické a sociálne programy, liečbu závislostí, poradenstvo v oblasti dlhových kurzov rodičovstva a podporu reintegrácie. Bežné sú aj voľnočasové aktivity, ako napríklad šport, umenie, hudba a prístup do knižníc či účasť na náboženských službách. Niektoré systémy ponúkajú špecializovanejšie alebo kultúrne orientované programy, ktoré zabezpečujú dobrovoľníci alebo mimovládne organizácie, vrátane tvorivých dielní, diskusných krúžkov alebo denných výletov väznených osôb, ktoré spĺňajú podmienky, pod dohľadom.

V mnohých členských štátoch existujú osobitné bezpečnostné režimy, hoci ich vymedzenie sa líši. Takéto režimy často zahŕňajú zvýšené monitorovanie, obmedzenie pohybu alebo opatrenia izolácie a môžu zahŕňať umiestnenie do špeciálne zabezpečených ciel, častejšie osobné prehliadky, nepretržité osvetlenie či obmedzenia týkajúce sa činností. Umiestnenie do týchto režimov si zvyčajne vyžaduje posúdenie rizík, ako sú násilie, sebapoškodzovanie, pokusy o útek alebo príslušnosť ku gangom. Vyžaduje sa pravidelné preskúmanie s cieľom zabezpečiť, aby tieto opatrenia neprekročili rámec nevyhnutnosti.

Štatistické údaje o samoväzbe – vymedzenej ako izolácia trvajúca 22 alebo viac hodín bez zmysluplného ľudského kontaktu – sú obmedzené. Len málo členských štátov vedie komplexné systémy monitorovania, čo sťažuje porovnanie. Z dostupných údajov vyplýva, že hoci samoväzba existuje, zaznamenáva sa nejednotne a medzi jednotlivými ústavmi sú značné rozdiely.

Všeobecné trendy

Čas strávený mimo cely je naďalej jedným z najviac nejednotných aspektov podmienok obmedzenia osobnej slobody. Hoci všetky členské štáty spĺňajú základnú požiadavku, ktorou je jedna hodina denne strávená na čerstvom vzduchu, celkovo sa dĺžka času stráveného mimo cely výrazne líši v závislosti od infraštruktúry, personálneho obsadenia a dostupnosti programov. Štruktúrované aktivity sú rozšírené, často sa však v rámci nich uprednostňujú väzené osoby pred osobami vo výkone väzby. V členských štátoch sa naďalej uplatňujú osobitné bezpečnostné režimy, ktoré zvyčajne zahŕňajú záruky týkajúce sa preskúmania. Trvalým trendom je nedostatok spoľahlivých údajov o samoväzbe, čo poukazuje na pretrvávajúce problémy v oblasti transparentnosti a monitorovania.

6. Práca a vzdelávanie väznených osôb s cieľom podporovať ich sociálnu reintegráciu

(47) Členské štáty by mali investovať do sociálnej rehabilitácie väznených osôb, pričom by mali prihliadať na ich individuálne potreby. Na tento účel by sa členské štáty mali snažiť poskytovať platenú prácu užitočnej povahy. S cieľom podporovať úspešnú reintegráciu väznených osôb do spoločnosti a na trh práce by mali členské štáty uprednostňovať prácu, ktorá zahŕňa odbornú prípravu.

(48) S cieľom pomôcť väzneným osobám pripraviť sa na ich prepustenie a uľahčiť ich reintegráciu do spoločnosti by mali členské štáty zabezpečiť, aby všetky väzené osoby mali prístup k bezpečným, inkluzívnym a dostupným vzdelávacím programom (vrátane dištančného vzdelávania), ktoré spĺňajú ich individuálne potreby a zároveň zohľadňujú ich aspirácie.

Práca a vzdelávanie sa vo všeobecnosti považujú za základné nástroje rehabilitácie a reintegrácie. Väčšina členských štátov zabezpečuje štruktúrované aktivity, ktoré väzneným osobám umožňujú nadobudnúť zručnosti, udržiavať si denný režim a rozvíjať spôsobilosti potrebné na život po prepustení. Rozdiely v miere účasti, dostupnosti programov a vo využívaní individualizovaného plánovania sú však značné.

Mnohé členské štáty poskytujú odsúdeným väzneným osobám podporu prostredníctvom individuálnych plánov výkonu trestu alebo rehabilitácie. V týchto plánoch sa stanovujú konkrétne vzdelávacie, odborné, psychologické a behaviorálne ciele prispôbené potrebám väzenej osoby. Nie všetky systémy však uplatňujú individuálne plány výkonu trestu jednotne. Niektoré členské štáty vypracúvajú plány výkonu trestu len pre osoby, ktoré sú vo výkone dlhšieho trestu (aspoň jeden rok), alebo pre osoby, u ktorých sa zistilo, že potrebujú cieleňú podporu. Niekoľko členských štátov uplatňuje komplexné plánovanie pre všetky väzené osoby bez ohľadu na dĺžku trestu. Osobám vo výkone väzby sa len zriedka poskytujú plány úplnej rehabilitácie, môžu však mať prístup k vzdelávaniu alebo pracovným príležitostiam, ak to dovoľujú bezpečnostné a procesné obmedzenia.

Účasť na práci sa výrazne líši. Niektoré členské štáty uvádzajú, že len malé percento väznených osôb pracuje, zatiaľ čo iné uvádzajú veľmi vysokú mieru účasti medzi odsúdenými väznenými osobami. Účasť osôb vo výkone väzby je oveľa menšia, často z dôvodu pravidiel dobrovoľnej účasti, prezumpcie nevinu a praktických prekážok súvisiacich s prebiehajúcim vyšetrovaním.

Možnosti vzdelávania siahajú od programov zameraných na základnú gramotnosť až po univerzitné diaľkové štúdium. Mnohé systémy umožňujú väzneným osobám pokračovať vo formálnom vzdelávaní, ktoré začali pred obmedzením ich osobnej slobody. Platformy

dištančného vzdelávania sa využívajú čoraz častejšie, najmä v systémoch so silnou infraštruktúrou IKT, hoci prístup k digitálnym nástrojom je často prísne kontrolovaný.

Väznené osoby sú za prácu spravidla odmeňované, hoci výška odmeny sa výrazne líši. Niektoré členské štáty ponúkajú aj finančné alebo nefinančné stimuly za absolvovanie vzdelávacích kurzov alebo účasť na liečebných programoch.

Všeobecné trendy

Práca a vzdelanie sú všeobecne dostupné, prístup k nim je však nerovnomerný. Odsúdené väznené osoby majú najväčší prospech zo štruktúrovaných programov a individuálneho plánovania, zatiaľ čo osoby vo väzbe majú menej príležitostí. Miera účasti sa v jednotlivých členských štátoch výrazne líši, pričom je ovplyvnená kapacitou ústavu, dostupnosťou pracovnej sily a právnymi rámcami. Vďaka možnostiam dištančného vzdelávania je vzdelávanie čoraz flexibilnejšie.

7. Zdravotná starostlivosť

(49) Členské štáty by mali zaručiť, aby väznené osoby mali včasný prístup k lekárskej pomoci vrátane psychologickej pomoci, ktoré vyžadujú na zachovanie svojho fyzického a duševného zdravia. Na tento účel by členské štáty mali zabezpečiť, aby zdravotná starostlivosť vo väzenských objektoch spĺňala rovnaké normy, aké sa poskytujú v rámci vnútroštátneho systému verejného zdravotníctva, a to aj pokiaľ ide o psychiatrickú liečbu.

(50) Členské štáty by mali poskytovať pravidelný lekársky dohľad a podporovať programy očkovania a zdravotného skríningu vrátane prenosných ochorení (HIV, vírusová hepatitída B a C, tuberkulóza a sexuálne prenosné choroby) a neprenosných ochorení (najmä skrining rakoviny), po ktorých prípadne nasleduje diagnostika a začatie liečby. Programy vzdelávania v oblasti zdravia môžu prispieť k zvýšeniu miery skríningu a zdravotnej gramotnosti. Členské štáty by mali najmä zabezpečiť, aby sa osobitná pozornosť venovala liečbe väznených osôb s drogovou závislosťou, prevencii infekčných ochorení a starostlivosti v tejto oblasti, duševnému zdraviu a prevencii samovrážd.

(51) Členské štáty by mali vyžadovať, aby sa lekárske vyšetrenie vykonalo bez zbytočného odkladu na začiatku akéhokoľvek obdobia pozbavenia osobnej slobody a po akomkoľvek premiestnení.

Všetky členské štáty vykonávajú pri nástupe lekárske posudky, hoci načasovanie sa líši – od okamžitého skríningu do 24 hodín po príchode až po posudky vykonávané v priebehu niekoľkých dní (zvyčajne do 3 až 5 pracovných dní).

Väčšina členských štátov vykonáva testy na prenosné ochorenia, ako sú HIV, hepatitída, tuberkulóza a sexuálne prenosné infekcie, a zároveň aj skriningy na neprenosné ochorenia vrátane rakoviny. V niektorých systémoch sa pozornosť zameriava predovšetkým na prenosné ochorenia, čo je prejavom obmedzených zdrojov alebo uprednostňovania rizík pre verejné zdravie.

Modely poskytovania zdravotnej starostlivosti sa líšia. Niektoré členské štáty vo veľkej miere využívajú vlastný zdravotnícky personál, ktorý zahŕňa všeobecných lekárov, zdravotné sestry, psychológov, psychiatrov a stomatológov. Iné členské štáty používajú kombinované modely, ktoré

sú spojením interných služieb s externými špecialistami. Niektoré členské štáty – najmä tie, ktoré majú staršie alebo menšie objekty – poskytujú iba základnú internú zdravotnú starostlivosť a v prípade špecializovaných služieb vo veľkej miere využívajú externé nemocnice alebo ambulancie na zabezpečenie nepretržitej starostlivosti 24 hodín denne, 7 dní v týždni.

Samovražda je naďalej problémom vo všetkých členských štátoch. Uvádzané údaje sa výrazne líšia – v niektorých jurisdikciách sú absolútne počty vysoké v dôsledku veľkej väzenskej populácie, zatiaľ čo iné členské štáty vykazujú vyššie miery v pomere k populácii (od 0,07 do 1,19 % väzenskej populácie). Väčšina systémov má zavedené protokoly na predchádzanie samovraždám vrátane nástrojov na hlásenie a vyšetrovanie, nezávislých vyšetrovaní a protokolov.

Liečba závislosti je dostupná vo všetkých členských štátoch. Poskytované služby zahŕňajú detoxikáciu pod dohľadom, medicínsky asistovanú liečbu, psychoterapiu, skupinové sedenia a dlhodobé rehabilitačné programy. Tieto intervencie sú často súčasťou širších stratégií v oblasti duševného zdravia vzhľadom na súvislosť medzi užívaním návykových látok a psychologickou zraniteľnosťou.

Všeobecné trendy

Hoci všetky členské štáty poskytujú základné služby a úvodný skrining, dostupnosť špecializovanej starostlivosti sa výrazne líši. Prevencia samovrážd a liečba závislostí sa vo všetkých členských štátoch považujú za prioritu. Bežným trendom je využívanie zmiešaných modelov zdravotnej starostlivosti a zapojenie externých poskytovateľov na účely špecializovanej liečby.

8. Predchádzanie násiliu a zlému zaobchádzaniu

(52) Členské štáty by mali prijať všetky primerané opatrenia na zaistenie bezpečnosti väznených osôb a na predchádzanie akejkoľvek forme mučenia alebo zlého zaobchádzania. Členské štáty by mali najmä prijať všetky primerané opatrenia na zabezpečenie toho, aby sa väznené osoby nestali predmetom násilia alebo zlého zaobchádzania páchaného personálom väzenského objektu a aby sa pri zaobchádzaní s nimi rešpektovala ich dôstojnosť. Členské štáty by takisto mali vyžadovať, aby personál vo väzenskom objekte a všetky príslušné orgány chránili väznené osoby pred násilím alebo zlým zaobchádzaním páchaným inými väznenými osobami.

(53) Členské štáty by mali zabezpečiť, aby plnenie tejto povinnosti starostlivosti a akékoľvek použitie sily personálom vo väzenskom objekte podliehali dohľadu.

Predchádzanie násiliu a zabezpečenie ochrany pred zlým zaobchádzaním patria medzi kľúčové úlohy systémov obmedzenia osobnej slobody. Členské štáty uvádzajú rôzne prístupy k zberu údajov, riadeniu rizík, odbornej príprave zamestnancov a mechanizmom dohľadu, čo odzrkadľuje rozdiely v inštitucionálnych kapacitách a kultúrach podávania správ. Hoci smrteľné incidenty sú vo všeobecnosti zriedkavé, v jednotlivých členských štátoch sa v rôznej miere vyskytujú prípady násilia, zastrasovania a agresie, ktoré nemajú za následok smrť.

V mnohých jurisdikciách je naďalej ťažké získať spoľahlivé údaje o násilných incidentoch. Niektoré členské štáty vedú centralizované databázy, v ktorých sa zaznamenávajú prípady násilia, ktoré majú za následok vážne zranenie alebo smrť, zatiaľ čo iné členské štáty využívajú manuálne podávanie hlásení ústavmi, čo obmedzuje presnosť a porovnateľnosť údajov. Väčšina členských štátov uvádza za príslušné roky nízky počet incidentov alebo žiadne incidenty so

smrteľnými následkami. Zo štatistík o násilí bez smrteľných následkov vyplývajú značné rozdiely – niektoré systémy zaznamenávajú stovky či tisíce prípadov ročne, zatiaľ čo iné hlásia len malý počet prípadov.

Preventívne opatrenia proti násiliu medzi väznenými osobami zvyčajne zahŕňajú štruktúrované posudzovanie rizík, postupy podávania hlásení pre zdravotnícky personál, mapovanie potrieb v oblasti ochrany a kamerové sledovanie.

Medzi ďalšie opatrenia, o ktorých informovali niektoré členské štáty, patrí podpora nenásilného prostredia, napríklad prostredníctvom voľby interiérového dizajnu a prítomnosti dozorcov; zvýšené sledovanie a pravidelné osobné prehliadky vysoko rizikových väznených osôb; programy zamerané na pomoc väzneným osobám zvládať emócie a impulzívne správanie, ako napríklad tréning zameraný na potlačenie agresivity alebo animoterapia; špecializované jednotky väzenskej polície a multidisciplinárne monitorovacie rady.

Mnohé systémy využívajú dynamické bezpečnostné prístupy, ktoré kladú dôraz na neustálu interakciu medzi personálom a väznenými osobami s cieľom predchádzať konfliktom a včas identifikovať riziká. Odborná príprava zamestnancov často zahŕňa deeskalačné techniky, zvládanie agresívneho správania a protokoly na použitie sily.

Prakticky všetky členské štáty potvrdili, že zdravotnícky väzenský personál má povinnosť automaticky hlásiť prípady, ktoré naznačujú zlé zaobchádzanie, nadriadeným zamestnancom (napr. hlavnému dozorcovi alebo riaditeľovi ústavu na výkon trestu odňatia slobody), príslušnému policajnému útvaru a/alebo dozorujúcemu prokurátorovi. Táto povinnosť platí bez ohľadu na to, či je za zlé zaobchádzanie zodpovedná iná väznená osoba alebo väzenský personál. Niekoľko členských štátov uviedlo, že zdravotnícky personál je v zásade viazaný povinnosťou zachovávať dôvernosť a osobné údaje môže preto zverejniť len po získaní súhlasu. Aj v týchto členských štátoch sú však výnimky, najmä ak je dotknutá väznená osoba maloletá alebo inak zraniteľná, ak bol zdravotnícky personál svedkom incidentu, ak zlé zaobchádzanie predstavuje závažný trestný čin, za ktorý možno uložiť trest v trvaní viac ako jeden rok, a/alebo ak existuje značné riziko pre život alebo zdravie väzenej osoby alebo tretích osôb. V niektorých členských štátoch je možné, resp. nutné porušiť dôvernosť vo všetkých prípadoch, do ktorých je zapojený väzenský personál.

Ochranné opatrenia proti zlému zaobchádzaniu zo strany personálu zodpovedajú opatreniam uplatňovaným v prípade násillia medzi väznenými osobami, ako sa uvádzajú v predchádzajúcom texte.

Ďalšie opatrenia proti zlému zaobchádzaniu zo strany personálu, o ktorých informovali niektoré členské štáty, zahŕňajú špeciálne väzenské útvary poverené monitorovaním prípadného zlého zaobchádzania s väznenými osobami zo strany personálu, povinné nosenie kamier na tele v prípade zamestnancov, ktorí sú v kontakte s väznenými osobami, vzdelávanie personálu v oblasti ľudských práv a zabránenia mučenia, odbornú prípravu zameranú na zraniteľné skupiny, ako aj prístup k interným a externým postupom vyodenia zodpovednosti a podávania sťažností. Okrem toho takmer všetky členské štáty uviedli, že majú zavedené systémy na zaznamenávanie použitia sily proti väzneným osobám, hoci tieto systémy sa môžu líšiť z hľadiska rozsahu a sofistikovanosti, od dostupnosti kamerových záznamov až po uloženie povinnosti väzenskému personálu podať správu nadriadeným zamestnancom a/alebo dozorujúcemu sudcovi alebo prokurátorovi. Väčšina členských štátov má tiež (alebo aspoň) centralizovaný informačný systém alebo evidenciu na zaznamenávanie všetkých neobvyklých incidentov medzi personálom a väznenými osobami, a to vrátane použitia sily, a niektoré členské štáty majú zavedené osobitné postupy podávania hlásení v prípade použitia zbraní, ako sú strelné zbrane a obušky.

Podiel počtu zamestnancov k počtu väznených osôb sa v jednotlivých jurisdikciách tiež značne líši, od menej ako 0,2 zamestnanca na jednu väznenú osobu až po viac ako 0,8 zamestnanca na jednu väznenú osobu, čo odzrkadľuje rozdielne modely personálneho obsadenia, veľkosť ústavov a obmedzené zdroje. Niektoré systémy vykazujú pomerne vysoké podiely, ktoré umožňujú intenzívnejšie monitorovanie a dynamické bezpečnostné procesy, zatiaľ čo iné fungujú s menším počtom zamestnancov v pomere k väzenskej populácii, čo prináša výzvy spojené s dohľadom a bezpečnosťou.

Všeobecné trendy

Vo všetkých členských štátoch zostáva predchádzanie násiliu a zlému zaobchádzaniu prioritou, hoci kvalita údajov a monitorovacia kapacita sa v jednotlivých členských štátoch značne líšia. Aj keď sú smrteľné incidenty zriedkavé, násilie, ktoré nemá za následok smrť, je naďalej výzvou. Systémy sa čoraz viac zameriavajú na preventívne stratégie, odbornú prípravu zamestnancov a dynamickú bezpečnosť. Podiely počtu zamestnancov sa výrazne líšia, čo má vplyv na úroveň dohľadu a bezpečnosti.

9. Kontakt s vonkajším svetom

(54) Členské štáty by mali väzneným osobám umožniť prijímať návštevy ich rodín a iných osôb, akými sú právni zástupcovia, sociálni pracovníci a lekári. Členské štáty by takisto mali väzneným osobám umožniť voľne korešpondovať s takýmito osobami formou listov a čo najčastejšie telefonickou formou alebo inými formami komunikácie vrátane alternatívnych komunikačných prostriedkov pre osoby so zdravotným postihnutím.

(55) Členské štáty by mali poskytnúť vhodné priestory na prijímanie návštev rodinných príslušníkov za podmienok zohľadňujúcich potreby detí, ktoré sú v súlade s požiadavkami bezpečnosti, ale sú pre deti menej traumatizujúce. Takýmito návštevami rodinných príslušníkov by sa malo zabezpečiť udržiavanie pravidelného a zmysluplného kontaktu medzi rodinnými príslušníkmi.

(56) Členské štáty by mali zvážiť umožnenie komunikácie pomocou digitálnych prostriedkov, ako sú videohovory, s cieľom okrem iného umožniť väzneným osobám udržiavať kontakt so svojimi rodinami, uchádzať sa o prácu, absolvovať kurzy odbornej prípravy alebo hľadať ubytovanie v rámci prípravy na prepustenie.

Udržiavanie kontaktu s rodinou, priateľmi a právnymi zástupcami a podpora komunity sú kľúčovou súčasťou humánneho obmedzenia osobnej slobody a úspešnej reintegrácie. Všetky členské štáty zaručujú väzneným osobám právo udržiavať kontakt s vonkajším svetom, hoci frekvencia, trvanie a podmienky návštev a komunikácie sa značne líšia.

Napríklad návštevy rodinných príslušníkov počas väzby sú povolené vo všetkých štátoch. Minimálna frekvencia sa však môže líšiť, od jednej či dvoch návštev za mesiac cez jednu až tri návštevy za týždeň až po návštevy každý deň alebo tak často, ako to umožňujú kapacity ústavu, pričom vo väčšine jurisdikcií je uvádzaná minimálna dĺžka každej návštevy 30 – 60 minút. Okrem toho niektoré členské štáty považujú návštevy partnerov za návštevy rodinných príslušníkov alebo pri splnení určitých podmienok povoľujú jednu dodatočnú dlhšiu návštevu každý mesiac alebo štvrtrok, zatiaľ čo iné túto možnosť vôbec neposkytujú. Návštevy s prenocovaním sú možné, aj to za určitých podmienok a s nižšou frekvenciou (zvyčajne raz

alebo dvakrát za šesť mesiacov), ale len v niekoľkých jurisdikciách. Naopak advokáti majú vo všetkých členských štátoch prístup k svojim klientom na požiadanie.

Táto štruktúra návštev sa po skončení súdneho konania vo väčšine prípadov nemení. V niektorých členských štátoch sa môže frekvencia návštev rodinných príslušníkov znížiť, ich trvanie sa však zvyčajne predlžuje, zatiaľ čo v iných členských štátoch sa môže zvýšiť aj frekvencia. A napokon, čoraz viac členských štátov je pripravených organizovať návštevy partnerov a/alebo návštevy s prenocovaním.

Takmer všetky členské štáty potvrdili, že v prípade obmedzenia osobnej slobody pred súdnym konaním, ako aj po súdnom konaní existujú osobitné opatrenia týkajúce sa návštev detí. Rozsah a účel týchto opatrení však môžu siahať od splnenia základných požiadaviek na ochranu (najmä sprevádzanie dieťaťa vhodnou dospelou osobou) a zabezpečenie priestorov prispôbených deťom s poskytnutím hračiek atď., čo uviedla väčšina členských štátov; cez predĺžené alebo dodatočné návštevy, pri ktorých sa zohľadňuje školský rozvrh; až po organizované aktivity a programy s personálom, ktorých cieľom je posilňovať zdravé puto medzi rodičom a dieťaťom a prerušiť medzigeneračný cyklus znevýhodnenia a väznenia.

Dôvody na obmedzenie práv na návštevy, či už prostredníctvom zákazov a obmedzení, alebo prostredníctvom dohľadu, a to aj s použitím technických prostriedkov, môžu zahŕňať obavy týkajúce sa bezpečnosti a poriadku, ako aj disciplinárne opatrenia uložené za porušenie pravidiel ústavu na výkon trestu odňatia slobody, zohľadnenie záujmov dieťaťa či chýbajúci súhlas rodičov. Navyše (súdom nariadená) ochrana prebiehajúcich predsúdnych vyšetrovaní bráni kontaktu s obeťami a svedkami, členmi gangov atď., a (súdom nariadená) ochrana cieľa väzby po skončení súdneho konania bráni kontaktu s osobami, ktoré by mohli mať negatívny vplyv na snahy o rehabilitáciu a reintegráciu.

Listy a telefonáty sú bežnou praxou vo všetkých členských štátoch, hoci frekvencia a dĺžka telefonátov môžu byť obmedzené. Zvyčajne sú povolené aspoň raz za týždeň, v priemere na 10 až 20 minút, a to za predpokladu, že si väznená osoba zakúpila dostatočný kredit. Okrem toho prevažná väčšina členských štátov už zaviedla alebo práve zavádza možnosť videohovorov, ktoré sa uskutočňujú buď popri pravidelných osobných návštevách, alebo namiesto nich. Tieto videohovory sú určené najmä pre rodiny a malé deti, a to predovšetkým v prípade väzby po súdnom konaní, kedy môže byť udržiavanie takýchto vzťahov náročnejšie. Na videohovory, na rozdiel od telefonických hovorov, sa môžu vzťahovať určité podmienky, napríklad predchádzajúce schválenie a dohľad, môžu však trvať aj dlhšie, pričom niektoré členské štáty napríklad povoľujú až dve hodiny na jeden hovor. Komunikácia prostredníctvom e-mailu a samostatné využívanie internetu sú naopak z veľkej časti nedostupné. Niekoľko členských štátov uviedlo výnimky na konkrétne účely, ako sú vzdelávacie aktivity, práca alebo vybavovanie osobných záležitostí. V týchto prípadoch je však prístup spravidla povolený len na určité webové sídla na „bielom zozname“ a nie na osobnú komunikáciu.

Rovnako ako návštevy, aj komunikácia s vonkajším svetom môže byť obmedzená alebo zakázaná. S výnimkou úradnej alebo dôvernej korešpondencie sa môžu listy otvárať, čítať a/alebo zadržať. Hovory môžu byť nahrávané a volané čísla môžu podliehať schváleniu. Dôvody na zavedenie týchto opatrení sa v jednotlivých členských štátoch líšia. Medzi tieto dôvody patria obavy týkajúce sa bezpečnosti a poriadku, najmä pokiaľ ide o zabránenie trestným činom a/alebo (ďalšej) radikalizácii, ako aj disciplinárne opatrenia za porušenie pravidiel ústavu na výkon trestu odňatia slobody. Medzi ďalšie dôvody patrí (súdom nariadená) ochrana prebiehajúcich predsúdnych vyšetrovaní (riziko ovplyvňovania svedkov atď.) a (súdom nariadená) ochrana obetí, ako aj širší cieľ väzby po skončení súdneho konania. Takmer všetky členské štáty osobitne zdôraznili, že každé rozhodnutie o obmedzení alebo zákaze komunikácie musí byť cielené, odôvodnené a dočasné, hoci väčšina z nich nebola schopná určiť časové obmedzenie. Napríklad súdne príkazy môžu platiť počas celého trvania väzby, zatiaľ čo disciplinárne opatrenia samozrejme trvajú kratšie. Celkovo sa zdá, že hlavnými zásadami sú primeranosť a pravidelné preskúmanie.

Všeobecné trendy

Kontakt s vonkajším svetom je vo veľkej miere umožnený, jeho realizácia je však nerovnomerná. Návštevy rodinných príslušníkov a telefonický kontakt sú normou, zatiaľ čo videohovory sú čoraz bežnejšie. Prístup k internetu a e-mailu je naďalej obmedzený. Členské štáty kladú veľký dôraz na režim návštev zameraný na dieťa. Tento všeobecný trend odráža snahu o rovnováhu medzi zachovaním bezpečnosti a umožnením zmysluplných sociálnych väzieb, pričom možnosti komunikácie sa postupne rozširujú vďaka moderným technológiám.

10. Právna pomoc

(58) Členské štáty by mali zabezpečiť, aby väznené osoby mali účinný prístup k právnikovi.

(59) Členské štáty by mali rešpektovať dôvernú stretnutí a iných foriem komunikácie medzi väznenými osobami a ich právnymi poradcami vrátane právnej korešpondencie.

(60) Členské štáty by mali väzneným osobám poskytnúť prístup k dokumentom týkajúcim sa ich súdneho konania alebo im umožniť ponechať si ich v držbe.

Všetky členské štáty potvrdili, s uvedením viac či menej podrobností, že osoby vo výkone väzby majú prístup k právnej pomoci, a to najmä prostredníctvom uplatňovania svojho práva zvoliť si obhajcu. Mnohé členské štáty jasne uviedli, že väzba je situácia, ktorá si vyžaduje povinnú obhajobu, a že osoby s nedostatočnými finančnými prostriedkami (v zmysle vnútroštátnych právnych predpisov) majú k dispozícii právnu pomoc a verejných obhajcov. Niektoré členské štáty okrem toho uviedli, že zamestnanci a sociálni pracovníci v ústavoch členských štátov na výkon trestu odňatia slobody poskytujú osobám vo výkone väzby praktické informácie a rady, ako požiadať o pomoc (zoznam advokátov, mimovládnych organizácií atď.), a môžu im pomôcť nadviazať prvý kontakt. Komunikácia a korešpondencia s obhajcom sú vo všetkých členských štátoch dôverné a na návštevy obhajcov sa nevzťahujú žiadne obmedzenia.

Vo všetkých členských štátoch majú väznené osoby po vynesení rozsudku právo požiadať o právnu pomoc s cieľom vzniesť námietky proti správny alebo disciplinárny rozhodnutiam a bezpečnostným opatreniam, ako aj podať sťažnosť na zlé zaobchádzanie alebo nevyhovujúce podmienky obmedzenia osobnej slobody, a to buď v rámci interných postupov, na súde alebo s využitím medzinárodných mechanizmov. Väčšina členských štátov opäť poukázala na dostupnosť právnej pomoci a len malý počet členských štátov uviedol, že právnici poskytujúci právnu pomoc sú bežne prítomní a poskytujú poradenstvo v ústavoch na výkon trestu odňatia slobody. Opatrenia zavedené v mnohých členských štátoch na uľahčenie uplatňovania práva na právnu pomoc sú:

- možnosť konzultácie s advokátom na diaľku (VoIP),
- telefonické hovory, e-mailová komunikácia a poštová korešpondencia medzi advokátom a väznenou osobou,
- prístup väznenej osoby k spisu (prostredníctvom advokáta),
- prístup väznenej osoby k počítaču na účely vyhotovenia poznámok,
- zoznam advokátov pre väznené osoby, ktoré nemajú právneho zástupcu a
- povolenie pre advokáta priniesť si do ústavu na výkon trestu odňatia slobody vlastný počítač.

Väčšina členských štátov poskytuje väzneným osobám fyzický prístup k osobným spisom a/alebo spisom vo veci. Niektoré členské štáty tiež vo všetkých alebo v niektorých prípadoch poskytujú digitálny prístup (na zabezpečenej platforme na prehliadanie, prostredníctvom USB atď.).

Všeobecné trendy

Právna pomoc je zaručená vo všetkých členských štátoch. Povinná obhajoba v prípade vyšetrovacej väzby, právna pomoc a dôkladná ochrana dôvernosti poskytujú silné záruky. Digitálny prístup k právnej komunikácii je čoraz rozšírenejší, jeho rozsah sa však líši.

11. Žiadosti a sťažnosti

(61) Členské štáty by mali zabezpečiť, aby boli všetky väznené osoby jasne informované o pravidlách uplatniteľných v ich konkrétnom väzenskom objekte.

(62) Členské štáty by mali uľahčiť účinný prístup k postupu umožňujúcemu väzeným osobám oficiálne vzniesť námietky proti aspektom ich života vo väzenskom objekte. Členské štáty by mali najmä zabezpečiť, aby väznené osoby mohli slobodne podávať dôverné žiadosti a sťažnosti týkajúce sa zaobchádzania s nimi, a to prostredníctvom vnútorných aj vonkajších mechanizmov podávania sťažností.

(63) Členské štáty by mali zabezpečiť, aby sťažnosti väznených osôb vybavoval rýchlo a dôsledne nezávislý orgán alebo súd oprávnený nariadiť nápravné opatrenia, najmä opatrenia na ukončenie akéhokoľvek porušovania práva nebyť vystavený mučeniu alebo neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu.

Zodpovednosť, transparentnosť a dodržiavanie práv väznených osôb sa zabezpečujú prostredníctvom účinných mechanizmov podávania sťažností. Všetky jurisdikcie poskytujú väzeným osobám mechanizmy na získavanie informácií, podávanie žiadostí a sťažností týkajúcich sa podmienok, zaobchádzania alebo procesných otázok.

Všetky členské štáty potvrdili, že väznené osoby sú hneď pri príchode do ústavu jasne informované o pravidlách objektu, v ktorom sú väznené. Vo väčšine členských štátov sa tieto informácie poskytujú ústne – napríklad počas úvodného pohovoru s riaditeľom ústavu na výkon trestu odňatia slobody – a/alebo písomne prostredníctvom brožúr, stručných návodov, ilustrovaných plagátov atď., ktoré sa rozdáva väzeným osobám a/alebo sú umiestnené v celách a spoločných priestoroch. Niektoré členské štáty uviedli, že využívajú aj informačné videá. Niektoré členské štáty tiež vynikali snahou o sprístupnenie základných informácií v elektronickej forme, pričom zaviedli osobitné IT portály, ako sú napríklad organizačné intranety (so sekciami, v ktorých sa uvádzajú pravidlá, práva a dokumenty, ale aj o aktuálne informácie o aktivitách a novinkách, či osobné kontá na správu vreckového atď.), ku ktorým možno pristupovať buď priamo z cely väznených osôb, alebo návštevou informačného miesta. Nech už ide o akýkoľvek komunikačný prostriedok, všetky členské štáty poskytli určité uistenie, že pravidlá sú preložené – prostredníctvom tlmočníka alebo s pomocou vhodného softvéru – do rôznych jazykov.

Mechanizmy podávania sťažností sa líšia, vo všeobecnosti však zahŕňajú podávanie ústnych alebo písomných sťažností priamo zamestnancom, anonymné schránky na podávanie sťažností, formuláre na podávanie sťažností a postupy, do ktorých sú zapojení špecializovaní interní pracovníci, ako sú väzenskí ombudsmeni či sudcovia alebo prokurátori zodpovední za sťažnosti. V niektorých systémoch sa na podporu komunikácie využívajú zvolení hovorcovia z radov väznených osôb alebo tzv. priatelia väznených osôb.

Lehoty, v ktorých musia väznené osoby dostať odpoveď na svoje sťažnosti, sa v jednotlivých členských štátoch líšia a závisia od povahy a naliehavosti sťažnosti, ako aj od spôsobu, akým

bola sťažnosť podaná. Väčšina členských štátov uviedla, že sťažnosti sa vybavujú a riešia čo najrýchlejšie, pričom táto lehota sa pohybuje od troch dní až po najviac 2 – 3 mesiace.

Externé postupy týkajúce sa sťažností sa zvyčajne vykonávajú so zapojením správnej rady ústavu na výkon trestu odňatia slobody, riaditeľa väzenskej správy a najvyššieho dozorného orgánu (zvyčajne ministerstvo spravodlivosti), ako aj nezávislých vnútroštátnych orgánov – napríklad väzenský komisár alebo ombudsman – a medzinárodných orgánov dohľadu, konkrétne Európskeho výboru na zabránenie mučeniu a neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu (CPT). Väčšina členských štátov tiež uviedla možnosť súdneho preskúmania (vrátane preskúmania správnych rozhodnutí prijatých v reakcii na interné sťažnosti) príslušnými vnútroštátnymi a medzinárodnými súdmi. Okrem toho majú väznené osoby vždy možnosť obrátiť sa na políciu a orgány prokuratúry, ako aj na obhajcu, aby upozornili na príslušné neprávosti a pochybenia.

Všeobecné trendy

Prístup k mechanizmom podávania sťažností je v jednotlivých členských štátoch komplexný, líši sa však z hľadiska vyspelosti. Prostredníctvom digitalizácie sa postupne zvyšuje transparentnosť a skracuje čas potrebný na reakciu. Informácie sa poskytujú pri nástupe do ústavu, a to aj v rôznych jazykoch. Externý dohľad naďalej predstavuje dôležitý prostriedok na doplnenie vnútorných mechanizmov podávania sťažností.

12. Osobitné opatrenia pre ženy a dievčatá

(64) Členské štáty by mali pri prijímaní rozhodnutí, ktoré majú vplyv na akýkoľvek aspekt obmedzenia osobnej slobody žien a dievčat, zohľadňovať ich osobitné fyzické, odborné, sociálne a psychologické potreby, ako aj sanitárne a zdravotné požiadavky,

(65) Členské štáty by mali väzným osobám umožniť porodiť v nemocnici mimo väzenského objektu. Ak sa dieťa napriek tomu narodí vo väzenskom objekte, členské štáty by mali zariadiť všetku potrebnú podporu a vybavenie s cieľom chrániť puto medzi matkou a dieťaťom a zaručiť jeho fyzické a duševné blaho vrátane primeranej predpôrodnej a popôrodnej zdravotnej starostlivosti.

(66) Členské štáty by mali umožniť väzným osobám, ktoré majú dojčatá, aby si tieto deti ponechali pri sebe vo väzenskom objekte, pokiaľ je takýto krok v súlade s najlepším záujmom dieťaťa. Členské štáty by mali poskytnúť osobitné ubytovanie a prijať všetky primerané opatrenia zohľadňujúce potreby detí s cieľom zabezpečiť zdravie a blaho dotknutých detí počas výkonu trestu.

Ženy pozbavené osobnej slobody majú špecifické potreby v oblasti zdravotnej starostlivosti, bezpečnosti, rodinných povinností a zraniteľnosti voči zneužívaniu. Členské štáty prijali celý rad opatrení zameraných na riešenie týchto potrieb, hoci úroveň ich vykonávania sa značne líši.

Členské štáty zabezpečujú oddelené umiestňovanie buď v samostatných ústavoch, alebo na samostatných oddeleniach, ako aj hygienické potreby pre ženy a oddelenia pre matky s deťmi, ktoré ženám umožňujú bývať so svojimi deťmi počas výkonu trestu alebo čakania na súdne konanie (pozri ďalej). Okrem toho väčšina členských štátov uviedla všeobecný záväzok zavádzať cielené liečebné a podporné opatrenia pre väznené ženy. To môže zahŕňať

špecializovanú fyzickú a duševnú zdravotnú starostlivosť, najmä prístup k pravidelným gynekologickým vyšetreniam, predpôrodnú a popôrodnú starostlivosť, ako aj sociálne, psychosociálne a psychiatrické intervencie pre ženy, ktoré trpia úzkosťou alebo depresiou, alebo ktoré sú obeťami násilia či zneužívania; „rodovo špecifické“ športové a voľnočasové aktivity, vzdelávacie programy alebo pracovné príležitosti či príležitosti odborného vzdelávania, dlhšie alebo dodatočné návštevy detí; osobné prehliadky a/alebo dohľad vykonávaný ženským väzenským personálom a prísnejšie regulované uplatňovanie disciplinárnych opatrení, najmä samoväzby, počas tehotenstva a v období po pôrode.

Hoci všetky členské štáty potvrdili, že väzným ženám sa bežne umožňuje rodiť mimo ústavu na výkon trestu odňatia slobody, medzi členskými štátmi existujú výrazné rozdiely, pokiaľ ide o absolútny počet väzných žien, ktoré porodili v priebehu posledných troch rokov, pričom tento počet sa pohybuje od menej ako 10 až po viac ako 150 pôrodov počas obmedzenia osobnej slobody. To zas poukazuje na pomerne odlišné prístupy k väzneniu tehotných žien v rámci EÚ.

Vo väčšine členských štátov je vek, do ktorého môžu deti zostať so svojou matkou v ústave na výkon trestu odňatia slobody, jeden alebo tri roky, ak je to v najlepšom záujme dieťaťa. V niektorých členských štátoch neexistuje prísne vekové obmedzenie, zatiaľ čo v niekoľkých členských štátoch môžu deti zostať so svojou matkou v ústave na výkon trestu odňatia slobody až do dovŕšenia šiestich rokov.

Väčšina členských štátov potvrdila, že má oddelenia pre matky s deťmi a že ženy s deťmi sa umiestňujú práve na tieto oddelenia.

Všeobecné trendy

Potreby žien sa v rámci systémov obmedzenia osobnej slobody čoraz viac zohľadňujú, čo sa prejavuje zlepšením zdravotnej starostlivosti, hygienických podmienok, bezpečnosti a podpory zameranej na rodinu. Oddelenia pre matky s deťmi sú všeobecne dostupné, hoci ich štruktúra a vekové obmedzenia sa líšia. Politiky zohľadňujúce rodové hľadisko sú naďalej nerovnomerné, pričom niektoré jurisdikcie ponúkajú komplexné služby, zatiaľ čo iné využívajú obmedzenejšie opatrenia.

13. Osobitné opatrenia pre cudzincov

(67) Členské štáty by mali zabezpečiť, aby cudzinci a iné väznené osoby s osobitnými jazykovými potrebami a pozbavené osobnej slobody mali primeraný prístup k profesionálnym tlmočnickým službám a prekladom písomných materiálov v jazyku, ktorému rozumejú.

(68) Členské štáty by mali zabezpečiť, aby boli cudzinci bez zbytočného odkladu informovaní o ich práve požiadať o kontakt s diplomatickou alebo konzulárnou službou krajiny ich štátnej príslušnosti a aby im bolo poskytnuté primerané príslušenstvo na komunikáciu s nimi.

(69) Členské štáty by mali zabezpečiť poskytovanie informácií o právnej pomoci.

(70) Členské štáty by mali zabezpečiť, aby boli cudzinci informovaní o možnosti požiadať o presun výkonu trestu alebo opatrení dohľadu v prípravnom konaní do krajiny ich štátnej príslušnosti alebo trvalého pobytu, napríklad podľa rámcového rozhodnutia 2008/909/SVV a rámcového rozhodnutia 2009/829/SVV.

Cudzinci tvoria vo viacerých jurisdikciách významný podiel väznených osôb. Postupy v rámci systémov obmedzenia osobnej slobody sú prispôsobené v záujme riešenia jazykových, právnych a sociálnych prekážok, ktorým tieto väznené osoby môžu čeliť. Všetky členské štáty podávajú správy o osobitných opatreniach, ktorých cieľom je zabezpečiť, aby cudzinci mohli porozumieť svojim právam a uplatňovať ich, udržiavať kontakt so svojimi konzulátmi a mať prístup k podpore v oblasti reintegrácie.

Okrem prekladu a tlmočenia informácií, ako sú napríklad pravidlá ústavu, mnoho členských štátov uviedlo ďalšie opatrenia na podporu cudzincov pozbavených osobnej slobody. Tieto opatrenia zahŕňajú najmä prístup k relevantným jazykovým kurzom, investície do aktivít, programov alebo špecializovaného personálu s cieľom podporiť integráciu a medzikultúrne zručnosti, uľahčenie medzinárodných telefonických hovorov alebo videohovorov v záujme ochrany rodinných väzieb, spoločné umiestnenie väznených osôb, ktoré sú rovnakej národnosti a/alebo hovoria rovnakým jazykom, a pomoc v imigračných záležitostiach. Medzi rôzne druhy tlmočnických služieb, ktoré členské štáty využívajú, patria interní alebo externí tlmočníci (na osobné tlmočenie), audio/video tlmočenie, nástroje strojového prekladu, viacjazyční zamestnanci alebo pomoc od väznených osôb, ktoré hovoria tým istým jazykom.

Všetky členské štáty potvrdili, že v rámci rozsahu a pôsobnosti medzinárodných dohôd majú cudzí štátni príslušníci právo informovať svoje príslušné diplomatické alebo konzulárne zastúpenie o obmedzení osobnej slobody a že korešpondencia, telefonické hovory alebo videohovory a návštevy sa môžu uskutočňovať dôverne a bez neprimeraných obmedzení. Rovnako všetky členské štáty potvrdili, že cudzinci majú prístup k právnej pomoci a právnej asistencii za rovnakých podmienok ako ich vlastní občania.

Takmer všetky členské štáty uvádzali, že cudzinci sú proaktívne informovaní o možnosti požiadať o presun výkonu trestu alebo opatrení dohľadu v prípravnom konaní do krajiny ich štátnej príslušnosti alebo trvalého pobytu podľa rámcových rozhodnutí 2008/909/SVV a 2009/829/SVV. V niektorých členských štátoch tieto informácie poskytuje väzenský personál pri nástupe do ústavu, a to ústne a/alebo písomne a v jazyku, ktorému väznená osoba rozumie. V niektorých členských štátoch sú tieto informácie uvedené v informačných brožúrach, ktoré sa rozdávať všetkým väzneným osobám hneď po príchode. Niekoľko členských štátov však jasne uviedlo, že na účely podania žiadosti o takéto premiestnenie je – aspoň v niektorých prípadoch – k dispozícii vnútroštátna právna pomoc.

Všeobecné trendy

Cudzí štátni príslušníci majú k dispozícii rozsiahlu procesnú podporu, najmä pokiaľ ide o prístup k písomným a ústnym prekladom a komunikáciu s konzulárnymi orgánmi. Bežne sú zavedené vzdelávacie a integračné opatrenia, hoci ich dostupnosť sa líši, pričom pomoc poskytovaná pri presune trestu odňatia slobody alebo opatrení dohľadu je ešte nerovnomernejšia.

14. Osobitné opatrenia pre deti a mladých dospelých

(71) Členské štáty by mali zabezpečiť, aby sa v prvom rade bral do úvahy najlepší záujem dieťaťa vo všetkých veciach týkajúcich sa jeho obmedzenia osobnej slobody a aby sa zohľadnili jeho osobitné práva a potreby pri prijímaní rozhodnutí, ktoré majú vplyv na akýkoľvek aspekt jeho obmedzenia osobnej slobody.

(72) Členské štáty by pre deti mali zaviesť primeraný a multidisciplinárny režim obmedzenia osobnej slobody, ktorým sa zabezpečí a bude sa chrániť ich zdravie a fyzický, duševný a emocionálny rozvoj, ich právo na vzdelanie a odbornú prípravu, účinné a pravidelné uplatňovanie ich práva na rodinný život a prístup k programom na podporu ich reintegrácie do spoločnosti.

(73) Akékoľvek použitie disciplinárnych opatrení vrátane samoväzby, použitia obmedzovacích prostriedkov alebo použitia sily by malo byť predmetom zváženia ich vyslovenej nevyhnutnosti a primeranosti.

(74) Členské štáty sa vyzývajú, aby voči mladým páchatelom, ktorí sú mladší ako 21 rokov, v prípade potreby uplatňovali režim obmedzenia osobnej slobody mladistvých.

Deti a mladí dospelí pozbavení osobnej slobody si vzhľadom na svoje vývojové potreby, zvýšenú zraniteľnosť a väčší potenciál na rehabilitáciu vyžadujú osobitné ochranné opatrenia. Členské štáty zabezpečujú širokú škálu ochranných opatrení, ktoré sa týkajú oddeleného umiestňovania, vzdelávania, disciplinárnych postupov a psychologickkej podpory.

Okrem oddeleného umiestňovania väčšina členských štátov uviedla, že režimy obmedzenia osobnej slobody detí mladších ako 18 rokov a, ak je to relevantné, mladých dospelých vo veku od 18 do 21 rokov sú založené na nerepresívnych výchovných cieľoch a na sociálnej a psychologickej podpore potrebnej na posilnenie pocitu občianskej zodpovednosti a spolupatričnosti. Okrem absolvovania povinnej školskej dochádzky, odborného vzdelávania a vhodných športových a voľnočasových aktivít to môže konkrétne zahŕňať otvorený alebo polootevorený režim; posilnený dohľad zo strany špeciálne vyškoleného multidisciplinárneho personálu a lepší prístup k nemu; častý a úzky kontakt s rodinou – vrátane návštev domova a sedení v rámci rodinných terapií – a zapájanie sa do života miestnej komunity; ako aj výcvik v oblasti osobných, emocionálnych a sociálnych zručností, napríklad zameraný na podporu zdravých stravovacích a hygienických návykov, na zvládanie agresie a násilného správania, ako aj na predchádzanie závislosti a budovanie sociálnej dôvery.

Väčšina členských štátov vo všeobecnosti potvrdila, že samoväzba je k dispozícii ako disciplinárne opatrenie voči osobám vo výkone väzby a väzneným osobám vo veku do 18 rokov. Spresnili však, že ide o krajné opatrenie, ktoré sa uplatňuje iba v prípade závažných

a/alebo opakovaných priestupkov, ako sa uvádza v pravidlách ústavu na výkon trestu odňatia slobody. Takéto priestupky zahŕňajú útek, pašovanie drog alebo iných zakázaných predmetov do ústavu, vyhrážanie sa zamestnanom alebo iným väzneným osobám alebo násilné útoky voči nim, predstieranie choroby s cieľom prevozu mimo ústavu, účasť na kolektívnom porušovaní disciplíny atď. Niektoré členské štáty využívajú samoväzbu aj na účely ochrany v prípade podozrenia na sebapoškodzovanie alebo rizika samovraždy, zo zdravotných dôvodov alebo ak treba chrániť ostatné zraniteľné väznené osoby. V zásade platí, že hoci dĺžka pobytu v samoväzbe musí byť primeraná dôvodu, pre ktorý bola uložená, jej maximálna dĺžka sa môže výrazne líšiť v rozmedzí od 3 do 21 dní. Vo väčšine členských štátov sa pohybuje od 5 do 10 dní, pričom jeden členský štát obmedzuje toto opatrenie na štyri hodiny denne počas najviac piatich po sebe nasledujúcich dní a iný ho zvyčajne uplatňuje len počas voľného času, aby to nemalo vplyv na školské aktivity. Napokon, hoci len málo členských štátov skutočne uviedlo, ako často sa vykonáva preskúmanie rozhodnutí o samoväzbe, mnohé z nich zdôraznili dôležitosť lekárskeho a psychologického dohľadu.

Viacere členské štáty zároveň potvrdili, že v prípade detí mladších ako 18 rokov sa popri samoväzbe alebo namiesto nej uplatňujú iné disciplinárne opatrenia, ktoré sú menej invazívne. Medzi najbežnejšie patria varovania a napomenutia, zvýšený dohľad, zabavenie alebo zadržanie určitých predmetov, obmedzenie vreckového a nákupov vo väzenskom obchode, obmedzenie (spoločných) voľnočasových aktivít a kultúrnych podujatí, odobratie audiovizuálnych zariadení (napríklad osobného televízora), menší počet alebo skrátenie návštev a telefonátov, pozastavenie práva na výkon práce a zákaz prijímania balíkov. Všetky tieto opatrenia sú dočasné, trvajú niekoľkých dní až niekoľko mesiacov a musia byť primerané spáchanému disciplinárnemu priestupku. Napríklad neúctivé správanie voči personálu alebo neupratanie vlastnej cely si vyžadujú miernejšiu reakciu než krádež alebo obchodovanie s drogami. Niektoré členské štáty zdôraznili, že disciplinárne opatrenia by sa mali uplatňovať iba v prípade neúspešnosti restoratívnych alebo pedagogických intervencií.

Všeobecné trendy

Vo všetkých členských štátoch je ochrana detí a mladých dospelých vysokou prioritou. Oddelené umiestňovanie od dospelých, povinná školská dochádzka a rozsiahla psychologická podpora sú vo všeobecnosti pravidlom. Jednotnou zárukou sú obmedzenia týkajúce sa samoväzby a dôraz na kontakt s rodinou. Prístupy k mladým dospelým (vo veku od 18 do 21 rokov) sa líšia v oveľa väčšej miere, mnohé systémy však čoraz viac zohľadňujú ich špecifické vývojové potreby.

15. Osobitné opatrenia pre osoby so zdravotným postihnutím alebo s vážnymi zdravotnými ťažkosťami

(75) Členské štáty by mali zabezpečiť, aby osoby so zdravotným postihnutím alebo iné osoby s vážnymi zdravotnými ťažkosťami dostali primeranú starostlivosť porovnateľnú so starostlivosťou poskytovanou v rámci vnútroštátneho systému verejného zdravotníctva, ktorá splňa ich individuálne potreby. Členské štáty by mali najmä zabezpečiť, aby osoby, ktorým boli diagnostikované zdravotné ťažkosti súvisiace s duševným zdravím, dostali špecializovanú odbornú starostlivosť, v prípade potreby v špecializovaných inštitúciách alebo vo vyhradených častiach väzenského objektu pod lekárskej dohľadom, a takisto, aby sa nepretržitá zdravotná starostlivosť poskytovala v prípade potreby aj osobám v rámci prípravy na prepustenie.

(76) Členské štáty by mali venovať osobitnú pozornosť uspokojovaniu potrieb väznených osôb so zdravotným postihnutím alebo s vážnymi zdravotnými ťažkosťami a zabezpečeniu prístupnosti týmto osobám, pokiaľ ide o materiálne podmienky obmedzenia osobnej slobody a režimy obmedzenia osobnej slobody. To by malo zahŕňať poskytovanie vhodných činností takýmto väzneným osobám.

Osoby so zdravotným postihnutím alebo s vážnymi zdravotnými ťažkosťami čelia prekážkam počas obmedzenia osobnej slobody. Členské štáty vyvinuli rôzne opatrenia na identifikáciu, zohľadnenie a podporu ich potrieb. Členské štáty poskytujú všeobecné informácie o poskytovaní služieb v oblasti fyzického a duševného zdravia a zavádzajú programy zamerané na liečbu závislosti od návykových látok a na zvládanie abstinenčných príznakov. Okrem týchto opatrení sa najčastejšie uvádzajú opatrenia prijaté členskými štátmi s cieľom prispôbiť podmienky obmedzenia osobnej slobody potrebám väznených osôb (osôb vo výkone väzby a odsúdených väznených osôb) so zdravotným postihnutím alebo s vážnymi zdravotnými ťažkosťami, ktoré sa týkajú prístupnosti ciel a oddelení, ako aj spoločných priestorov pre telesne postihnuté a staršie väznené osoby. Môže to zahŕňať čokoľvek od vyvýšených toaliet v izbách a sprchových stoličiek, cez dodatočné madlá a nastaviteľné posteľe, až po rampy, výťahy a širšie chodby (vrátane priestorov určených na návštevy). Niektoré členské štáty uviedli aj poskytovanie pomôcok, ako sú barle a invalidné vozíky – hoci to sa pravdepodobne vo všetkých jurisdikciách považuje za základnú zdravotnú starostlivosť –, zatiaľ čo iné uviedli, že väznené osoby môžu získať špeciálnu pomoc, ktorá im uľahčí zvládanie každodenného života. Na druhej strane, špeciálne aktivity a opatrenia, ako napríklad športové programy, pracovné príležitosti atď., uviedli len niektoré členské štáty. A napokon, viac ako jedna tretina všetkých členských štátov uviedla, že má špecializované oddelenia zamerané na duševné zdravie a/alebo liečbu drogovej závislosti.

Všeobecné trendy

Vo všetkých členských štátoch sa zvyšuje povedomie o potrebách súvisiacich so zdravotným postihnutím, ich napĺňanie sa však stále líši. Vykonávajú sa úpravy vrátane konštrukčných úprav a v niektorých prípadoch aj poskytovania asistenčných zariadení alebo individuálnej podpory, ktoré majú väzneným osobám pomôcť pri zvládaní každodenného života. Špecializovanejšie riešenia, ako sú prispôsobené aktivity alebo špecializované oddelenia zamerané na duševné zdravie a liečbu drogovej závislosti sú však menej rozšírené.

16. Osobitné opatrenia pre osoby, ktoré majú osobitné potreby alebo sú zraniteľnými osobami

(77) Členské štáty by mali zabezpečiť, aby sa obmedzením osobnej slobody ďalej neprehĺbovala marginalizácia osôb z dôvodu ich sexuálnej orientácie, rasového alebo etnického pôvodu, náboženského presvedčenia alebo na základe akéhokoľvek iného dôvodu.

(78) Členské štáty by mali prijať všetky primerané opatrenia na predchádzanie akémukoľvek násiliu alebo inému zlému zaobchádzaniu, ako je fyzické, psychické alebo sexuálne zneužívanie, ktoré pácha personál väzenského objektu alebo iné väznené osoby voči osobám z dôvodu ich sexuálnej orientácie, rasového alebo etnického pôvodu, náboženského presvedčenia alebo na základe akéhokoľvek iného dôvodu. Členské štáty by mali zabezpečiť uplatňovanie osobitných ochranných opatrení v prípade, že existuje riziko takéhoto násilia alebo zlého zaobchádzania.

V systémoch obmedzenia osobnej slobody sa nachádza široké spektrum zraniteľných väznených osôb, medzi ktoré patria staršie osoby, duševne choré osoby, osoby s rizikom samovraždy, väznené LGBTIQ osoby a osoby so závislosťou od návykových látok.

Prakticky všetky členské štáty potvrdili, že prijímajú opatrenia na zaistenie bezpečnosti väznených osôb, ktoré majú osobitné potreby alebo sú zraniteľnými osobami, napríklad prostredníctvom všeobecných antidiskriminačných politík a odborného vzdelávania personálu, klasifikácie zraniteľností a ochranných opatrení, individuálnych plánov starostlivosti a rehabilitácie, inkluzívnych aktivít a zvyšovania povedomia medzi širšou väzenskou populáciou, alebo prísneho dodržiavania interných povinností týkajúcich sa podávania správ. Na konkrétnu otázku týkajúcu sa ochrany väznených LGBTIQ+ osôb niekoľko členských štátov odpovedalo, že má zavedené praktické usmernenia zamerané na riešenie konkrétnych problémov, ako sú prístup k vhodnej zdravotnej starostlivosti, podmienky osobnej hygieny, používanie zámen, ochrana súkromia a osobných údajov, osobné prehliadky, násilie a šikanovanie atď. Prakticky všetky členské štáty však ako svoju hlavnú prioritu uviedli riešenie umiestňovania väznených transrodových osôb. Rôzne prístupy v tejto oblasti siahajú od umiestňovania v súlade s registrovaným (právne uznaným) rodom, cez rozhodovanie v závislosti od konkrétneho prípadu (osobné želania, bezpečnostné hľadiská, odborné posudky), po špeciálne oddelenia alebo jednolôžkové cely.

Členské štáty vo všeobecnosti potvrdili, že v ústave na výkon trestu odňatia slobody možno začať hormonálnu liečbu alebo v nej pokračovať.

Všeobecné trendy

Riadenie zraniteľnosti je vo všeobecnosti súčasťou činností v rámci obmedzenia osobnej slobody. Prakticky všetky členské štáty informovali o opatreniach na ochranu väznených osôb, ktoré majú osobitné potreby a sú zraniteľnými osobami, a to vrátane antidiskriminačných politík, odborného vzdelávania personálu, posudzovania zraniteľností a individuálnych plánov starostlivosti alebo umiestňovania.

17. Inšpekcie a monitorovanie

(79) Členské štáty by mali uľahčiť pravidelné inšpekcie vykonávané nezávislým orgánom s cieľom zhodnotiť, či sa väzenské objekty spravujú v súlade s požiadavkami vnútroštátneho a medzinárodného práva. Členské štáty by mali najmä poskytnúť neobmedzený prístup Výboru na zabránenie mučeniu a neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu a sieti národných preventívnych mechanizmov.

(80) Členské štáty by mali poskytnúť prístup do väzenských objektov poslancom národných parlamentov a vyzývajú sa, aby poskytli podobný prístup aj poslancom Európskeho parlamentu.

(81) Členské štáty by mali takisto zvážiť organizovanie pravidelných návštev väzenských objektov a iných väzenských centier pre sudcov, prokurátorov a obhajcov v rámci odbornej justičnej prípravy.

Spoločné mechanizmy inšpekcie a monitorovania sú kľúčové na zaistenie transparentnosti, zodpovednosti a predchádzania zlému zaobchádzaniu.

Mnohé členské štáty uplatňujú trojstranný rámec vnútorných a vonkajších, ako aj domácich a medzinárodných kontrol. Tento rámec zvyčajne zahŕňa i) sudcov, prokurátorov a/alebo inšpektorát národnej väzenskej správy; ii) ministerstvo spravodlivosti ako najvyšší dozorný orgán, ombudsmana a/alebo špecializované agentúry a komisárov poverených kontrolou ústavou na výkon trestu odňatia slobody a ochranou práv väznených osôb, a iii) poslancov národného parlamentu a výboru CPT.

Vo všeobecnosti platí, že čím viac je konkrétny orgán dohľadu oddelený od národnej väzenskej správy, tým je pravdepodobnejšie, že jeho zistenia sú alebo môžu byť zverejnené. Prakticky všetky členské štáty uviedli, že neexistujú žiadne obmedzenia týkajúce sa prístupu k webovým sídlam a dokumentom, a to najmä v prípade tých, ktoré pôsobia ako národné preventívne mechanizmy. Niektoré členské štáty uviedli, že s citlivými informáciami sa musí zaobchádzať dôverne alebo prístup k nim môže byť obmedzený z dôvodov národnej bezpečnosti, prebiehajúcich vyšetrovaní, lekárskeho tajomstva atď., a že prístup k ústavu môže byť tiež dočasne obmedzený, najmä ak nemožno zaručiť bezpečnosť návštevníkov.

Na otázku, či sú zavedené nejaké systémy na monitorovanie dodržiavania záruk poskytnutých iným členským štátom v rámci konaní o európskom zatykači, mnohé členské štáty poukázali na všeobecné monitorovanie podmienok obmedzenia osobnej slobody a niektoré uviedli, že to je zodpovednosťou súdov, prokuratúry alebo ministerstva spravodlivosti atď. Iba jeden členský štát uviedol, že má vo svojich ústavách na výkon trestu odňatia slobody zavedený vyspelý systém overovania v reálnom čase, ktorý monitoruje, či sa záruky dodržiavajú, a v prípade ich nedodržiavania vydáva automatizované upozornenia. Zároveň aktívne overuje, či boli novo prichádzajúce väznené osoby informované o zárukách, a využíva osobitné cely, aby sa predišlo ich nedodržiavaniu.

Všeobecné trendy

Rámce inšpekcie a monitorovania sú vo všetkých jurisdikciách komplexné, hoci ich vykonávanie sa líši. Nezávislý dohľad je vo veľkej miere inštitucionalizovaný a externé orgány zohrávajú aktívnu úlohu pri hodnotení podmienok. Účinnosť mechanizmov podávania správ a nadväzných mechanizmov je rôzna.

18. Osobitné opatrenia na riešenie radikalizácie vo väzniciach

(82) Členské štáty sa vyzývajú, aby vykonali počiatočné posúdenie rizika s cieľom určiť vhodný režim obmedzenia osobnej slobody väznených osôb podozrivých z teroristických a násilných extrémistických trestných činov alebo odsúdených za ne.

(83) Na základe tohto posúdenia rizika sa tieto väznené osoby môžu umiestniť spoločne do samostatného bloku určeného pre teroristov alebo sa môžu rozmiestniť medzi všeobecnú väzenskú populáciu. V druhom prípade by mali členské štáty zabrániť priamemu kontaktu takýchto osôb s väznenými osobami, ktoré sa v rámci obmedzenia osobnej slobody nachádzajú v situácii mimoriadnej zraniteľnosti.

(84) Členské štáty by mali zabezpečiť, aby ďalšie posúdenia rizík pravidelne vykonávala väzenská správa (na začiatku obmedzenia osobnej slobody, počas obmedzenia osobnej slobody a pred prepustením väznených osôb podozrivých z teroristických a násilných extrémistických trestných činov alebo odsúdených za ne).

(85) Členské štáty sa vyzývajú, aby všetkým zamestnancom poskytovali všeobecnú odbornú prípravu na zvýšenie povedomia a špecializovanému personálu odbornú prípravu, aby dokázali rozpoznať náznaky radikalizácie v počiatočnom štádiu. Členské štáty by mali takisto zvážiť poskytnutie primeraného počtu dobre vyškolených väzenských kaplánov vyznávajúcich rôzne náboženstvá.

(86) Členské štáty by mali zaviesť opatrenia na zabezpečenie programov zameraných na rehabilitáciu, deradikalizáciu a ukončenie teroristickej a násilnej extrémistickej činnosti vo väzniciach v rámci prípravy na prepustenie. V období po prepustení by mali zaviesť programy na podporu reintegrácie väznených osôb odsúdených za teroristické a násilné extrémistické trestné činy.

Predchádzanie radikalizácii a podpora ukončenia teroristickej a násilnej extrémistickej činnosti sú kľúčovými prioritami vo všetkých systémoch obmedzenia osobnej slobody. Členské štáty využívajú rôzne stratégie, ktoré sú kombináciou posudzovania rizík, špecializovaných intervencií, odbornej prípravy zamestnancov a medziagentúrnej spolupráce.

Väčšina členských štátov uviedla, že na riešenie radikalizácie v ústavoch na výkon trestu odňatia slobody boli zavedené aspoň niektoré a často aj viaceré konkrétne opatrenia. Treba však poznamenať, že nie všetky členské štáty vykonali rovnaké opatrenia rovnakým spôsobom. Jedným z často uvádzaných príkladov je, že nástroje na posudzovanie rizík sa vo veľkej miere využívajú na identifikáciu osôb, ktorým hrozí radikalizácia alebo ktoré prejavujú extrémistické ideológie.

V niektorých jurisdikciách fungujú špecializované jednotky alebo oddelenia určené pre osoby, ktoré sú na základe posúdenia rizikové z hľadiska radikalizácie. Iné systémy sa vyhýbajú fyzickému oddeľovaniu s cieľom zabrániť vytvoreniu extrémistických sietí a namiesto toho uprednostňujú integráciu väznených osôb do bežnej väzenskej populácie.

V členských štátoch sú tiež všeobecne dostupné programy zamerané na deradikalizáciu a ukončenie teroristickej a násilnej extrémistickej činnosti, ako aj možnosť využiť medziagentúrnu spoluprácu s národnými bezpečnostnými agentúrami, policajnými orgánmi, probačnými službami a komunitnými organizáciami na monitorovanie osôb pred prepustením aj po ňom.

Zamestnancom sa poskytuje odborná príprava, od „základného“, priebežného a postupného profesijného rozvoja až po rozsiahle programy zamerané na vštepovanie dôkladných a aktuálnych vedomostí a zručností v oblasti stratégií posudzovania radikalizácie a predchádzania radikalizácii a intervenčných stratégií.

Všeobecné trendy

Vo všetkých členských štátoch sú vo veľkej miere rozšírené stratégie zamerané na predchádzanie radikalizácii, napríklad posudzovanie rizík, špecializované intervencie a multidisciplinárna spolupráca. Niektoré členské štáty uprednostňujú oddelené umiestňovanie, zatiaľ čo iné kladú dôraz na integráciu so všeobecnou väzenskou populáciou. Napriek určitým rozdielom v úrovni odbornej prípravy zamestnancov je medziagentúrna koordinácia vo všeobecnosti dobre rozvinutá.

Závery, najlepšie postupy a ďalšie kroky

Celkové závery

Z porovnávacej analýzy väzby a materiálnych podmienok obmedzenia osobnej slobody vyplýva, že členské štáty zaviedli právny rámec, ktorý vo veľkej miere odráža európske a medzinárodné normy. V oboch oblastiach sa však opakovane objavujú rozdiely medzi právnymi predpismi a praxou.

Väčšina systémov má v oblasti väzby zakotvenú zásadu, že pozbavenie osobnej slobody pred súdnym konaním sa musí využívať výnimočne a podliehať posúdeniu nevyhnutnosti a primeranosti. Hoci je k dispozícii široký rad alternatívnych opatrení, tieto opatrenia sa stále nevyužívajú v dostatočnej miere. Napriek formálnemu uznávaniu povinnosti prihlásiť sa u príslušných orgánov, prepustenia na slobodu na základe zloženia peňažnej záruky, elektronického monitorovania a obmedzení týkajúcich sa miesta pobytu súdy často využívajú opatrenia zahŕňajúce pozbavenie osobnej slobody. Prekážky, ako sú nedostatok dôvery, nedostatok zdrojov a technické obmedzenia, znižujú účinnosť alternatívnych opatrení, zatiaľ čo cezhraničné nástroje, ako je európsky príkaz na dohľad, sa naďalej využívajú mimoriadne nedostatočne. Hoci požiadavka na odôvodnené podozrenie je záruka, ktorú uplatňujú všetky členské štáty, jej vymedzenie a dôkazný prah sa líšia, čo vedie k rozdielom v úrovni ochrany v jednotlivých jurisdikciách.

Súdy sú zvyčajne povinné poskytnúť odôvodnenie rozhodnutia o väzbe, ale kvalita týchto odôvodnení je nerovnomerná a v niektorých prípadoch sú odôvodnenia všeobecné či štandardizované. Pravidelné preskúmania sú bežne zakotvené aj v zákone, ich účinnosť však nie je vždy zaručená, a preto hrozí, že takéto preskúmania sa stanú len formalitou. Hoci právo na vypočutie pred väzbou je takmer všeobecne uznávané, prístup k spisu a ochrana dôvernosti – najmä pri vypočutiach prostredníctvom videokonferencie – naďalej vyvolávajú obavy. Hoci sú k dispozícii opravné prostriedky a prostriedky nápravy, lehoty, jasnosť pravidiel a praktická účinnosť sa výrazne líšia. Hoci sú v mnohých členských štátoch stanovené maximálne lehoty pre väzbu, v zložitých prípadoch sa naďalej opakuje problém predlžovaného obmedzenia osobnej slobody. Odpočítanie času stráveného vo väzbe od konečného trestu je takmer všeobecne uznávanou zárukou, ale pravidlá týkajúce sa odškodnenia v prípadoch zbavenia obvinenia sú naďalej nejednotné. Napriek tomu, že rámcové rozhodnutie o európskom príkaze na dohľad bolo transponované vo všetkých členských štátoch, jeho praktické uplatňovanie je naďalej minimálne. V dôsledku toho podozrivé osoby, ktoré sú štátnymi príslušníkmi iných členských štátov, často zostávajú vo väzbe aj v prípadoch, keď by bolo možné zabezpečiť rovnocenný dohľad v ich domovskom členskom štáte.

Pokiaľ ide o materiálne podmienky, vo veľkej miere sú stanovené minimálne normy týkajúce sa ubytovania, najmä pokiaľ ide o osobný priestor a prístup k základným zariadeniam. Preplnenosť však naďalej bráni dodržiavaniu predpisov, v dôsledku čoho podmienky, v ktorých sa mnohé väznené osoby nachádzajú, nedosahujú medzinárodné referenčné hodnoty. Cieľom zásad týkajúcich sa umiestňovania je vo všeobecnosti oddeliť väznené osoby na základe právneho postavenia, pohlavia a veku, ale obmedzené kapacity bránia prísnemu dodržiavaniu týchto zásad. Hygienické a sanitárne normy sa dodržiavajú, no slabými miestami sú naďalej zabezpečenie súkromia, prístup k teplej vode a ochrana proti škodcom. Hoci stravovanie je vo všeobecnosti zabezpečené, rozdiely v rozpočtoch vedú k nerovnostiam v kvalite stravy v jednotlivých ústavoch.

Čas strávený mimo cely a každodenná aktivita na čerstvom vzduchu sú zaručené, skutočná prax sa však značne líši. Existujú možnosti zmysluplných činností, ako je práca, vzdelávanie a odborná

príprava, ich vykonávanie je však nerovnomerné, najmä v prípade osôb vo výkone väzby. Poskytovanie zdravotnej starostlivosti je vo veľkej miere zaručené, hoci nedostatky pretrvávajú v oblasti podpory duševného zdravia, prevencie samovrážd a liečby závislostí. Protokoly síce existujú, no samovraždy a sebaopoškodzovanie naďalej predstavujú naliehavé výzvy. Hoci sú zavedené opatrenia na predchádzanie násilliu a zlému zaobchádzaniu vrátane dohl'adu a odbornej prípravy personálu, nejednotný zber údajov a nejednotné podávanie správ dohl'ad oslabujú.

Právo na kontakt s vonkajším svetom a na právnu pomoc je pevne zakotvené. Právo na návštevu rodinných príslušníkov, právo na korešpondenciu a právo na obhajobu sa vo všeobecnosti dodržiavajú, pričom sa čoraz viac využívajú inovácie, ako sú videohovory a podmienky návštev prispôbované deťom. Možnosti digitálnej komunikácie však naďalej zostávajú obmedzené, najmä v prípade cudzincov. Mechanizmy podávania sťažností sú dobre zavedené a ich súčasťou sú nezávislé orgány zodpovedné za monitorovanie, ale rýchlosť reakcie, frekvencia inšpekcií a opatrenia nadväzujúce na odporúčania sa vo veľkej miere líšia.

Špeciálne ochranné opatrenia pre zraniteľné skupiny – ako sú ženy, deti, cudzinci, osoby so zdravotným postihnutím a ďalšie osoby s osobitnými potrebami – sú všeobecne uznávané. Zahŕňajú zdravotnú starostlivosť, pri ktorej sa zohľadňuje rodové hľadisko, vzdelávanie prispôbované deťom, tlmočnicke služby a prístupnú infraštruktúra. Ich dôslednému vykonávaniu však bráni zastaranosť objektov, preplnenosť a nerovnomerné pridelovanie zdrojov. V niektorých ústavoch sú vytvorené prispôbované oddelenia a programy, to však ani zd'aleka nie je bežné.

Celkovo zo zistení vyplýva, že väčšina členských štátov vytvorila pomerne pevný právny rámec v oblasti procesných práv vo väzbe, ako aj v oblasti materiálnych podmienok obmedzenia osobnej slobody. Pretrvávajúce nedostatky vo vykonávaní však aj naďalej vedú k oslabeniu týchto noriem. Opakujúce sa problémy, ako sú preplnenosť, nedostatočné využívanie alternatív k obmedzeniu osobnej slobody, nedostatky v infraštruktúre a nerovnomerná ochrana zraniteľných skupín, poukazujú na potrebu ďalšieho úsillia o zabezpečenie plného rešpektovania práva v praxi.

Najlepšie postupy

Napriek veľkým rozdielom v oblasti infraštruktúry, zdrojov a právnej tradície mnoho jurisdikcií vyvinulo **najlepšie postupy**, ktoré posilňujú procesné záruky počas väzby a zlepšujú podmienky obmedzenia osobnej slobody. Tieto postupy môžu tiež prispieť k sociálnej rehabilitácii väznených osôb a slúžiť ako príklady pre širšie zavádzanie.

Pokiaľ ide o **procesné práva vo väzbe**, možno identifikovať nasledujúce najlepšie postupy.

- Niekoľko členských štátov prijalo podrobné zákonné požiadavky, ktoré sudcov zaväzujú poskytovať explicitné a individualizované odôvodnenie pri nariadení alebo predĺžení obmedzenia osobnej slobody. To zahŕňa analýzu rizikových faktorov, posúdenie primeranosti a explicitné vysvetlenie, prečo sa alternatívy k väzbe (napríklad dohl'ad, povinnosť prihlásiť sa u príslušných orgánov alebo elektronické monitorovanie) nepovažujú za primerané. Prostredníctvom takejto povinnosti poskytovať individualizované odôvodnenie sa zvyšuje transparentnosť a vytvárajú silnejšie záruky proti nadmernej alebo svojoľnej väzbe.
- Medzi osvedčené postupy patrí využívanie krátkych a neobnoviteľných období obmedzenia osobnej slobody, v prípade ktorých sa vyžaduje časté súdne preskúmanie. Automatické pojednávania zabráňujú predlžovaniu obmedzeniu osobnej slobody bez

dohľadu a zabezpečujú priebežné hodnotenie pokroku v prípade, rizika a primeranosti. V niektorých systémoch musí predĺžené obmedzenie osobnej slobody povoliť vyšší súd, čo predstavuje ďalšiu úroveň kontroly.

- Pokročilé digitálne systémy, ktoré sledujú procesné lehoty, lehoty obmedzenia osobnej slobody a naplánované preskúmania, prispievajú k predchádzaniu nezákonného predlžovania väzby. Automatické upozornenia pre sudcov a prokurátorov zas prispievajú k včasnému konaniu a znižujú počet administratívnych chýb. Tieto systémy sú mimoriadne účinné, ak je počet prípadov veľmi veľký.
- Niektoré členské štáty zabezpečujú automatické (nie vyžiadané) vymenovanie obhajcov bez ohľadu na finančné možnosti podozrivej alebo obvinenej osoby, a to hneď, ako je táto osoba pozbavená osobnej slobody. Tým sa zabezpečuje, aby väznené osoby mali počas celého obdobia väzby rýchly prístup k právnomu poradenstvu, napríklad prostredníctvom účasti obhajcu na počiatočných vyšetrovacích úkonoch, a k účinnému zastupovaniu na pojednávaniach týkajúcich sa väzby.
- Tento nástroj častejšie využívajú členské štáty s centralizovanejším systémom vydávania a vykonávania európskych príkazov na dohľad. Centralizovanejší prístup im umožňuje budovať siete a odborné znalosti v oblasti mechanizmov monitorovania opatrení dohľadu ako alternatívy k väzbe v iných členských štátoch.

Pokiaľ ide o **materiálne podmienky obmedzenia osobnej slobody**, možno identifikovať nasledujúce najlepšie postupy.

- Niektoré členské štáty zaviedli systémy založené na IT, ktoré sledujú obsadenosť a automaticky zabráňujú prekročeniu kapacity v ústavoch. Týmto nástrojmi sa podporuje spravodlivé umiestňovanie väznených osôb do jednotlivých ústavov a uľahčuje sa dodržiavanie minimálnych požiadaviek týkajúcich sa priestoru. Monitorovanie v reálnom čase zároveň pomáha väzenskej správe plánovať presuny tak, aby sa predišlo preplnenosti.
- Novšie ústavy na výkon trestu odňatia slobody, ktoré sú konštrukčne navrhnuté tak, aby poskytovali lepšie prirodzené osvetlenie, vetranie a reguláciu prostredia, predstavujú najlepšie postupy v oblasti rozvoja infraštruktúry. Takéto ústavy majú často zavedené energeticky účinné systémy, ubytovanie v jednolôžkových celách a riešenia na zabezpečenie lepšej prístupnosti pre väznené osoby so zdravotným postihnutím.
- Niekoľko členských štátov vykonáva odbornú prípravu personálu v oblasti dynamických bezpečnostných prístupov, ktoré kladú dôraz na komunikáciu, budovanie dôvery, prevenciu konfliktov a každodennú interakciu s väznenými osobami. Týmto prístupom sa znižuje závislosť od fyzických obmedzujúcich opatrení a izolácie a zvyšuje sa celková bezpečnosť. Spôsobilosti zamestnancov sa ďalej posilňujú prostredníctvom modulov špecializovanej odbornej prípravy zameranej na duševné zdravie, medzikultúrnu komunikáciu a starostlivosť zohľadňujúcu traumu.
- Niektoré členské štáty pri nástupe do ústavu vykonávajú okamžitý multidisciplinárny skrining zdravotného stavu, ktorý zahŕňa psychologické posúdenie, hodnotenie závislostí a testovanie na infekčné ochorenia. Na základe včasného odhalenia zraniteľností možno vykonať rýchle intervencie a znížiť riziko zhoršenia stavu.
- Osvedčenou praxou sú špecializované oddelenia duševného zdravia, v ktorých pracujú psychiatri, psychológovia a špecializované zdravotné sestry. Tieto oddelenia poskytujú štruktúrovanú terapiu, krízovú intervenciu, riadenie predpisovania liekov a dlhodobú liečbu väzneným osobám so zložitými potrebami v oblasti duševného zdravia. Znižujú využívanie samoväzby u osôb v krízovej situácii a zlepšujú kontinuitu starostlivosti.

- Niektoré členské štáty využívajú komplexné rámce na predchádzanie násiliu, ktoré kombinujú odbornú prípravu zamestnancov, zhromažďovanie informácií, programy mediácie konfliktov a ciele intervencie zamerané na vysoko rizikové osoby. Takéto stratégie prispievajú k zníženiu násilia medzi väznenými osobami navzájom, ako aj medzi personálom a väznenými osobami.
- Medzi najlepšie postupy patrí centralizované a podrobné zaznamenávanie všetkých incidentov použitia sily, povinné lekárske vyšetrenia po každom použití sily a nezávislý dohľad nad preskúmaním týchto incidentov.
- Prostredníctvom účinných väzenských systémov sa zabezpečuje, aby sa každej väznenej osobe poskytol individualizovaný plán zameraný na vzdelávanie, prácu, zdravotné potreby, psychologickú podporu a ciele v oblasti reintegrácie. Plány sa pravidelne prehodnocujú a aktualizujú na základe podnetov od multidisciplinárnych tímov vrátane probačných služieb.
- Väznené osoby získavajú odbornú kvalifikáciu a skutočné pracovné skúsenosti vďaka partnerstvám so súkromnými spoločnosťami a organizáciami pôsobiace na trhu práce. Tieto príležitosti výrazne zvyšujú vyhliadky na zamestnanie po prepustení.
- Za najlepšiu prax sa považuje riadený prístup k digitálnym vzdelávacím nástrojom – ako sú tablety s obmedzeným prístupom na internet, elektronické knižnice alebo akreditované online kurzy. Tieto nástroje zvyšujú možnosti vzdelávania väznených osôb, najmä detí a mladých dospelých.
- K stabilite rodiny a duševnej pohode prispievajú špecializované návštevne miestnosti, programy rodičovstva a predĺžené návštevy pre väznené osoby, ktoré majú malé deti. Takéto postupy prispievajú k udržiavaniu pozitívnych vzťahov a podporujú reintegráciu.
- Prostredníctvom kombinácie osobných návštev s videohovormi, digitálnymi systémami zasielania správ a monitorovaným prístupom k elektronickej pošte sa rozširujú možnosti komunikácie a zmiernuje pocit izolácie – najmä v prípade väznených osôb zo vzdialených regiónov alebo s obmedzenou mobilitou.
- Samostatné jednotky alebo podporné služby prispôbené potrebám zraniteľných skupín prispievajú k vytváraniu bezpečnejšieho prostredia a umožňujú ciele intervencie. Príklady zahŕňajú oddelenia pre matky s deťmi, oddelenia pre mládež s rozsiahlejšími vzdelávacími službami a špecializované zariadenia pre staršie väznené osoby.
- Medzi najlepšie postupy patrí umožnenie neobmedzeného prístupu národným orgánom dohľadu nad ústavmi na výkon trestu odňatia slobody do všetkých priestorov, k väzneným osobám a k záznamom, ako aj zabezpečenie pravidelných neohlásených inšpekcií.
- Niektoré členské štáty vyžadujú formálne akčné plány v reakcii na zistenia inšpekcií a inštitucionalizujú nadväzné mechanizmy s cieľom hodnotiť dosiahnutý pokrok. Tým sa posilňuje zodpovednosť a stimulujú reformné snahy.

Ďalšie kroky

Ďalšie kroky spočívajú v upevnení pokroku dosiahnutého na právnej úrovni a zároveň v odstránení rozdielov medzi normami a každodennou realitou v praxi.

Pokiaľ ide o **väzbu**, vnútroštátne právne rámce sú vo všeobecnosti v súlade s predpismi, v praxi EÚ sa však väzba využíva v nadmernej miere. Mala by sa dôslednejšie uplatňovať zásada, že väzba je krajné opatrenie. Rozhodnutia o uložení väzby by mali vždy obsahovať individualizované odôvodnenie s cieľom zabezpečiť primeranosť, pričom alternatívy k väzbe

vrátane európskeho príkazu na dohľad (rámcové rozhodnutie 2009/829/SVV) by sa mali uplatňovať systematickejšie.

Pokiaľ ide o **materiálne podmienky obmedzenia osobnej slobody**, riešenie problému preplnenosti si vyžaduje nielen investície do infraštruktúry, ale aj štrukturálne reformy v oblasti politiky ukladania trestov a väčšie využívanie alternatívnych sankcií. Posilnenie poskytovania zdravotnej starostlivosti, najmä v oblasti duševného zdravia, prevencie samovrážd a liečby závislostí, prispeje k zlepšeniu výsledkov počas obmedzenia osobnej slobody, ako aj k zlepšeniu vyhliadok na reintegráciu po prepustení. Rovnako dôležité je rozšíriť prístup k vzdelávaniu, odbornej príprave a zmysluplnej práci, čím sa zabezpečí, aby väzba skôr podporovala rehabilitáciu než zvyšovala riziko recidívy.

Záruky pre zraniteľné skupiny sa musia premietnuť do jednotnej praxe prostredníctvom režimov zohľadňujúcich rodové hľadisko, zariadení prispôbených deťom, bezbarierovej infraštruktúry a špecializovaných služieb prispôbených individuálnym potrebám. V záujme zvýšenia prístupnosti a transparentnosti by sa malo rozšíriť používanie digitálnych nástrojov na uľahčenie podávania sťažností, monitorovania a kontaktu s vonkajším svetom.

Treba tiež posilniť **mechanizmy monitorovania** v ústavoch na výkon trestu odňatia slobody, aby nezávislé orgány zodpovedné za monitorovanie mali dostatočné zdroje a boli schopné zabezpečiť, že ich odporúčania povedú k hmatateľným zlepšeniam.

Keďže v tejto správe sa identifikujú systémové výzvy a zdôrazňujú najlepšie postupy, prispieva k prebiehajúcim snahám o zlepšenie plnenia odporúčania o obmedzení osobnej slobody a medzinárodných noriem. Jej cieľom je poskytnúť podklady pre politickú diskusiu a posilniť základy vzájomnej dôvery. Zabezpečenie, aby sa väzba využívala len ako krajné opatrenie a aby materiálne podmienky obmedzenia osobnej slobody rešpektovali ľudskú dôstojnosť, nie je len otázkou individuálnych práv, ale je tiež nevyhnutné na účinné fungovanie európskeho zatykača a vo všeobecnosti na zabezpečenie dôveryhodnosti justičnej spolupráce v EÚ.

Komisia bude preto ďalej zlepšovať výmenu informácií o podmienkach obmedzenia osobnej slobody v členských štátoch EÚ. Na tento účel v úzkej spolupráci s Radou Európy vypracuje **informačné listy o jednotlivých krajinách**, v ktorých sa bude opisovať situácia v oblasti obmedzenia osobnej slobody v každom členskom štáte.

Zároveň prebiehajú diskusie o tom, ako môžu orgány EÚ zodpovedné za monitorovanie ústavov na výkon trestu odňatia slobody **využiť dotazník** vypracovaný na účely tejto správy s cieľom zvýšiť jednotnosť postupov monitorovania v celej EÚ.

Prioritou budú aj **činnosti odbornej prípravy** zamerané na vykonávanie tohto odporúčania. V tejto súvislosti sa odkazuje na Príručku pre národné preventívne mechanizmy z roku 2025 týkajúcu sa monitorovania vykonávania odporúčania o obmedzení osobnej slobody, ktorá bola vypracovaná v rámci spoločného projektu EÚ a Rady Európy <https://www.coe.int/en/web/implementation/european-npm-forum>.